

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย
และแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา จันทร์บรรจง

เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔

กิติคุณประกาศ

งานวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อให้ศึกษาบทบาทของทิวทัศน์วัฒนธรรมต่างประเทศไทย และแนวทางการดำเนินงานทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากทิวทัศน์วัฒนธรรมและเจ้าหน้าที่ทางการทิวทัศน์วัฒนธรรมหลายท่าน ของประเทศที่เป็นกรณีศึกษา ๑๐ ประเทศ คือ จีน ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย ซึ่งผู้วิจัยต้องกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

การศึกษาครั้งนี้ ยังได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิถึง ๑๒ ท่าน ดังที่ได้ระบุนามไว้ในบทที่ ๔ ซึ่งทุกท่านได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินงานทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยในอนาคต และเชื่อว่าข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในงานวิจัยนี้ จะนำไปสู่การปรับปรุงนโยบาย แผนแม่บท และการนำแผนไปสู่การปฏิบัติทางการทิวทัศน์วัฒนธรรมต่อไป จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน เช่นเดียวกัน

ผู้ช่วยผู้วิจัยที่ทำให้งานวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการได้สำเร็จ ทันเวลา และครอบคลุมเนื้อหาทุกด้านตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ คุณวรมน จุลละจาริตต์ แห่งกลุ่มงานวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งไม่มีคำขอบคุณใด ๆ ที่ผู้วิจัยจะมอบให้ได้มากพอกับความรู้สึกที่แท้จริง

สุดท้าย ขอขอบคุณผู้อำนวยการ นักวิจัย และเจ้าหน้าที่ทุกคนของสวนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้งานวิจัยนี้ลุล่วงด้วยดี โดยเฉพาะ คุณกุลวดี เจริญศรี ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรตลอดมาสำหรับผู้วิจัย ขอให้ทุกท่านมีกำลังใจและสุขภาพที่สมบูรณ์ และเป็นผู้สร้างสรรค์จรรโลงงานวัฒนธรรมของชาติ ให้ยาวนานชั่วนิรันดร์

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา จันทร์บรรจง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

๑๓ กันยายน ๒๕๔๔

สารบัญ

บทที่		หน้า
๑	บทนำ.....	๑
	ความเป็นมาของปัญหาของการวิจัย.....	๑
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
	ระเบียบวิธีวิจัย.....	๔
	ขอบเขตการวิจัย.....	๕
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๗
	โครงสร้างของรายงานการวิจัย.....	๙
๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
	ความหมายของวัฒนธรรม.....	๑๐
	ความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กับต่างประเทศ.....	๑๓
	แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการต่างประเทศของไทย ในระบอบเศรษฐกิจโลกใหม่	๑๕
	นโยบายต่างประเทศด้านวัฒนธรรมของไทย	๒๐
	สภาพปัจจุบันของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยใน ต่างประเทศ.....	๒๒
	การเผยแพร่วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย	๓๗
	ความหมาย ความสำคัญ และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ของทูตวัฒนธรรม	๓๙
๓	การวิเคราะห์บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศ	๔๒
	ภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรม	๔๒
	ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จ	๕๒

บทที่		หน้า
๔	การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน ทูตวัฒนธรรมไทย	๖๓
	รายชื่อและตำแหน่งของผู้ทรงคุณวุฒิ	๖๓
	ผลการประชุมระดมความคิด.....	๖๔
๕	สรุป อภิปราย และเสนอแนะ	๖๘
	สรุป	๖๘
	การอภิปราย.....	๗๓
	ข้อเสนอแนะ	๗๔
	บรรณานุกรม	๗๖
	ภาคผนวก ๑ กำหนดการประชุมระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิ	๗๙
	ภาคผนวก ๒ แบบบันทึกการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ.....	๘๐
	ภาคผนวก ๓ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	๘๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาของการวิจัย

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเกิดจากการสั่งสม สืบทอด ปรับปรน และพัฒนาต่อเนื่องกันมานานนับพันปี ในขณะที่เดียวกัน ประเทศไทยก็เป็นสมาชิกของสังคมโลก ซึ่งประกอบด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายวัฒนธรรม มีความเชื่อและค่านิยมต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง แต่ละกลุ่มชนเหล่านี้ มีการพบปะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมากขึ้น ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม เนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ในขณะที่เดียวกัน ความรู้สึกขัดแย้งแตกแยกระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก และความตึงเครียดของบรรยากาศทางการเมืองและเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน ส่งผลให้สภาพของโลกแตกเป็นหลายขั้ว จึงทำให้งานวัฒนธรรม (cultural affairs หรือ national culture) ถูกใช้เป็นเครื่องมือของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น เพราะการแลกเปลี่ยนความคิดและคุณค่าทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เนื่องจากเป็นการยอมรับด้วยความสมัครใจและเต็มใจ ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

การทูตไทยโดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ นั้น มีมาตั้งแต่สมัยศึกดำบรรพ์ ซึ่งมีการผสมผสานวัฒนธรรมแบบอินเดียเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาแบบหินยาน ในสมัยต่อมา การทูตของพ่อขุนรามคำแหง ก็ส่งเสริมความเจริญของไทยด้านศาสนาโดยการติดต่อกับลังกา และด้านเศรษฐกิจโดยการติดต่อกับจีน ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ของการทูตและวัฒนธรรมของไทยก็ยังคงมีอยู่อย่างแนบแน่น เหตุผลสำคัญที่มีการดำเนินงานทางการทูตโดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นสื่อ เป็นไปตามที่พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือประวัติการทูตไทยว่า “ในความสัมพันธ์ระหว่างชาติ ไทยจะนึกถึงสิทธิและ

ผลประโยชน์ของตนเท่านั้นก็ไม่ แต่ยอมนึกถึงหน้าที่ของตนเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวมด้วย”^๑

อย่างไรก็ตาม หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญติดต่อกับทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ ในระดับหนึ่ง โดยรัฐบาลไทยดำเนินกิจการใน ๓ ลักษณะ คือ (๑) การสร้างความเข้าใจกับประชาชนชาวไทยและต่างประเทศให้เข้าใจในนโยบายต่างประเทศของไทย (๒) การแก้ภาพพจน์ของประเทศไทย และ (๓) การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ แต่ก็พบว่า ยังไม่ให้ความสำคัญหรือตระหนักถึงความสำคัญและศักยภาพของวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเท่าใดนัก และมักจะมองเพียงผลประโยชน์ระยะสั้นมากกว่าที่จะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ระยะยาว

ในสวนที่เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานในฐานะทูตวัฒนธรรมของไทยนั้น ได้มีผู้วิจารณ์ไว้ว่า อาจจะยังไม่เข้าใจแน่ชัดว่า โดยเนื้อหาแก่นแท้แล้ว วัฒนธรรมเป็นเรื่องของการส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับประชาชนต่อประชาชน และมีลักษณะของนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ซึ่งค่อนข้างยากที่จะประเมินได้ว่าการดำเนินงานจะได้รับผลเพียงใด นอกจากนั้น ในอดีตที่ผ่านมา ก็มักจะโยงเรื่องวัฒนธรรมกับปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ จึงทำให้การดำเนินการทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศของไทย มีอุปสรรคและปัญหาอย่างมาก การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบเป็นกิจกรรมอาสาสมัคร ซึ่งชาวไทยหรือชาวต่างประเทศที่รักและผูกพันกับประเทศไทย ดำเนินการกันเอง เช่น การสอนพระพุทธศาสนา ภาษาไทย ศิลปกรรมไทย อาหารไทย ฯลฯ โดยมีวัดไทยและชุมชนไทยในต่างประเทศเป็นแกนนำ หรือเป็นกิจกรรมที่พระราชวงศ์ทรงริเริ่มหรืออยู่ในพระราชูปถัมภ์ เท่านั้น แต่การดำเนินงานเชิงรุกทางวัฒนธรรมของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง คือ กระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น

^๑ กระจก สองใจ (นามแฝง). "วารสารศราญรมย์ ๒๕๓๕". อ่างโน ไชคชัย จุลศิริวงศ์ (บรรณาธิการ). ๕ ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๖, น. ๖.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศิลปากร กรมการศาสนา ฯลฯ ยังคงไม่ปรากฏอย่างเด่นชัดเท่าที่ควร

หากสังเกตการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ของหน่วยงานในสังกัดหรือเกี่ยวข้องกับสถานเอกอัครราชทูตต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทย จะเห็นว่า หลายประเทศกำลังใช้แผนเชิงรุกทางวัฒนธรรม และสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เนื้อหาของกิจกรรมทางวัฒนธรรมก็ขยายขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมทั้งด้านศิลปะ บันเทิง ภาษา วรรณกรรม เทคโนโลยี การศึกษา ฯลฯ บางประเทศ ได้แยกงานวัฒนธรรมออกมาจากงานด้านอื่น ๆ ของสถานเอกอัครราชทูตอย่างเด่นชัด และได้ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกเจ้าหน้าที่หรือคณะทำงาน ที่เชี่ยวชาญ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ปรับใช้สถานการณ์ได้ทันที่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความปรารถนาดี เสียสละ สุขุม มีวิจรรณญาณที่เที่ยงตรง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ในการดำเนินงานด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม บุคลากรเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งซึ่งเรียกว่า ทูตวัฒนธรรม หรือ Cultural Attache' เป็นบุคคลที่ทำงานควบคู่ไปกับทูตสันถวไมตรีฝ่ายอื่น ๆ เช่น ทูตทหาร ทูตพาณิชย์ ฯลฯ การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งนี้ มักคำนึงถึงความเหมาะสมหลายประการ เช่น ต้องมีทักษะการทำงานกับประเทศที่ตนได้รับแต่งตั้ง มีความสามารถทางสติปัญญาที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์ทางวัฒนธรรม มีความเป็นนักวิชาการที่เข้าใจและเห็นคุณค่าของความรู้ในเรื่องที่ตนไม่มีความรู้เฉพาะ และมีความสามารถในการสร้างศรัทธาและจินตนาการ เป็นต้น ^๒

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยทำการวิจัยมาก่อน จะทำให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีข้อมูลที่จะใช้เป็นพื้นฐาน สำหรับวางนโยบายการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศได้อย่างรอบคอบ มากขึ้น

^๒ อ่างแล้ว. น. ๙.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาบทบาทของทิวทัศน์วัฒนธรรมต่างประเทศ ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในประเทศไทย : กรณีศึกษา ๑๐ ประเทศ คือ จีน ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ สวีเดน สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน ออสเตรเลีย อังกฤษ และ อินโดนีเซีย

๒. ศึกษาแนวทางการดำเนินงานทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. แบบแผนของงานวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๒.๑ ประชากรสำหรับการศึกษารoles บทบาทของทิวทัศน์วัฒนธรรมต่างประเทศ ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน คือ ทิวทัศน์วัฒนธรรมของประเทศ ที่อยู่ในประเทศไทย ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔

กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง จากประชากรประเทศละอย่างน้อย ๑ คน รวม ๑๐ ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย

๒.๒ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับการแนวทางการดำเนินงานทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมไทย หรือผู้เคยมีประสบการณ์การบริหารงานทิวทัศน์วัฒนธรรมในต่างประเทศ ในลักษณะเป็นโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือ ผู้ที่เคยปฏิบัติหน้าที่ทางการทูตของประเทศไทย และมีความสนใจที่จะให้ความคิดเห็นในเชิงวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ ท่าน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง

๓. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

๓.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย รวบรวมข้อมูลเอกสาร จากสถานทูตต่างประเทศ การเดินทางไปสังเกตบรรยากาศการทำงานและสถานที่ทำงานของทูตวัฒนธรรม และการสัมภาษณ์ทูตวัฒนธรรมหรือผู้แทน โดยใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย หรือภาษาอื่นซึ่งเป็นภาษาประจำชาติของผู้ให้สัมภาษณ์

๓.๒ การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ใช้วิธีประชุมระดมความคิดเห็นแบบ Focus Group Discussion โดยขอให้ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ออกหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบวัตถุประสงค์อย่างกว้างของการประชุม และแนบกำหนดการประชุมไปด้วย เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเข้าร่วมการประชุมแบบโต๊ะกลม

ระหว่างการประชุมโต๊ะกลม ผู้วิจัยได้แจกเอกสารประกอบการประชุมซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย บทนำ และข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ ๑ และกรอบแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรม ตามวัตถุประสงค์ที่ ๒ ของการวิจัย และสรุปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบความเป็นมาอย่างย่อ ๆ แล้วจึงขอรับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ โดยแจกแบบบันทึกความคิดเห็นให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านด้วย (ดูภาคผนวก) พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเทปวิดีโอ เพื่อช่วยเตือนความจำในประเด็นต่าง ๆ ที่มีการอภิปรายอย่างกว้างขวาง

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย จำนวน ๑๐ ประเทศ ซึ่งเป็นกรณีศึกษา ในช่วงที่ดำเนินการวิจัย คือ ระหว่างปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึง ปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และศึกษาความคิดเห็นของ

ผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทย เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศในสภาพการณ์ปัจจุบัน หรือในอนาคตไม่เกินปี พ.ศ. ๒๕๕๐

๒. ตัวแปรที่ศึกษา

๒.๑ ตัวแปรเกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย
ได้แก่

- (๑) ภารกิจหลักที่ได้รับมอบหมาย
- (๒) ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จ

๒.๒ ตัวแปรเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
ได้แก่

- (๑) ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- (๒) รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- (๓) กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ
- (๔) คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- (๕) โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศไทย

๒. ได้แนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ที่มีความเป็นไปได้สูง และนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

๓. จะนำไปสู่การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ที่มีประสิทธิภาพ มีความเป็นระบบและมีความต่อเนื่องมากขึ้น

๔. จะทำให้ประเทศต่าง ๆ รู้จักประเทศไทยในแง่ดีมากขึ้น และจะมีผลดีอย่างยิ่งต่อการขยายตลาดสินค้าไทยในต่างประเทศ

๕. จะทำให้คนไทยในต่างประเทศ ได้รับการสนับสนุนให้มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมากขึ้น และนำความรู้ความสามารถจากต่างประเทศมาผสมผสานกับภูมิปัญญาไทยได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ทูตวัฒนธรรม หมายถึง เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ ให้รับผิดชอบการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ดังกล่าวอาจจะเป็นข้าราชการของรัฐหรือไม่ก็ได้ และจะมีสถานภาพทางการทูตหรือไม่ก็ได้ แต่จะสังกัดอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศโดยตรง หรืออยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวงการต่างประเทศ

๒. งานทูตวัฒนธรรม หมายถึง ภารกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทูตวัฒนธรรมปฏิบัติอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะรวมถึงงานที่เกี่ยวกับการศึกษา ภาษา ศาสนา ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการรวบรวมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัฒนธรรม และการเป็นผู้แทนทางวัฒนธรรมของประเทศ

๓. บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย หมายถึง ภารกิจหลักที่ทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย ได้รับมอบหมาย รวมทั้งยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จ

๑.๑ ภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรม เช่น การเผยแพร่วัฒนธรรมในต่างประเทศ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ การเป็นผู้แทนทางวัฒนธรรมของประเทศ การรวบรวมข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องและแก้ไขภาพลักษณ์ของประเทศ เป็นต้น

๑.๒ ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จ เช่น การจัดโครงสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพ การคัดเลือกทูตวัฒนธรรมที่มีคุณสมบัติเฉพาะ การจัดกิจกรรมเชิงรุกทางวัฒนธรรม การร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและทางสังคมกับประเทศเจ้าบ้านอย่างใกล้ชิด เป็นต้น

๒. แนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ หมายถึง สิ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยครั้งนี้ มีความเห็นพ้องกันเป็นเอกฉันท์ว่าสมควรนำมาเป็นแนวนโยบายในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่

๒.๑ ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ เช่น ระดับความจำเป็น มาก ปานกลาง น้อย และเหตุผลที่จำเป็นหรือไม่จำเป็นต้องมีทูตวัฒนธรรม

๒.๒ รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ เช่น รูปแบบที่ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ รูปแบบที่ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของกระทรวงที่เกี่ยวข้องแต่ขึ้นตรงต่อเอกอัครราชทูตหรืออัครราชทูตไทยในต่างประเทศ รูปแบบการดำเนินงานโดยศูนย์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศโดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๓ กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ เช่น การส่งเสริมการสอนภาษาไทย การส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนา การส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย การให้ทุนเพื่อศึกษาต่อในประเทศไทย เป็นต้น

๒.๔ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของทูตวัฒนธรรมไทย เช่น ความรู้ความสามารถ พิเศษ วุฒิการศึกษา บุคลิกภาพ และอื่น ๆ ซึ่งควรจะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของทูตวัฒนธรรมไทย ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในต่างประเทศ

การได้มาของทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ เช่น การเลือกสรรจากบุคลากรของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเลือกสรรจากบุคลากรของกระทรวงการต่างประเทศ การเลือกสรรจากบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีถิ่นที่อยู่ในประเทศนั้น เป็นต้น

๒.๕ โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ หมายถึง รูปแบบของการแบ่งงานและการจัดองค์การที่คาดว่าจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำหรับการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ เช่น โครงสร้างการบริหารในรูปแบบกรมการทูตวัฒนธรรมในกระทรวงการต่างประเทศ โครงสร้างการบริหารในรูปแบบเครือข่าย

ชายที่มีกรมสารนิเทศเป็นแกนกลาง โครงสร้าง การบริหารในรูปแบบเครือข่ายที่มีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นแกนกลาง เป็นต้น

โครงสร้างของรายงานการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การนำเสนอผลการวิจัยจะแบ่งเนื้อหาเป็น ๕ บท คือ

บทที่ ๑ บทนำ

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๓ การวิเคราะห์บทบาททฤษฎีวัฒนธรรมต่างประเทศ

บทที่ ๔ การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานทฤษฎีวัฒนธรรมไทย

บทที่ ๕ สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

นอกจากนี้ ในภาคผนวก ได้อ้างอิงถึงรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีวัฒนธรรมต่างประเทศ ในประเทศไทย และรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งทฤษฎีวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ตลอดจนแบบสัมภาษณ์ และเอกสารประกอบการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเพิ่มเติม ทราบแหล่งข้อมูลและกระบวนการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้อย่างละเอียดมากขึ้น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการกำหนดกรอบความคิดของการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑. ความหมายของวัฒนธรรม
๒. ความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ
๒. แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการต่างประเทศของไทยในระบอบเศรษฐกิจโลกใหม่
๔. นโยบายต่างประเทศด้านวัฒนธรรมของประเทศไทย
๕. สภาพปัจจุบันของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
๖. สภาพปัจจุบันของการเผยแพร่วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย
๗. ความหมาย ความสำคัญ และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของทุติยวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งแปลจากภาษาอังกฤษว่า Culture นั้น มีความหมายกว้างขวางมาก และเป็นคำที่เกิดขึ้นในภาษาไทยในสมัยรัฐบาลของ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยกรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ ทรงแปล และมีการนำมาใช้ในสมัยที่ประเทศไทยมีกระทรวงวัฒนธรรม และยังคงใช้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน นิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งรวบรวมไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนาสร้างเสริมทักษะครูสอนศิลปะและวัฒนธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับมูลนิธิซีเมนต์ไทย เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๙ ได้ให้คำอธิบายไว้มากมาย แต่จะขอยกตัวอย่างเพียงบางความหมาย ดังนี้^๑

^๑ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับมูลนิธิซีเมนต์ไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาสร้างเสริมทักษะครูสอนศิลปะวัฒนธรรม. ระบบการบริหาร – จัดการวัฒนธรรม องค์ประกอบ ระบบ กระบวนการ เป้าหมายและการจัดการ. กรุงเทพฯ. ๒๕๓๙. น. ๑๔-๑๖.

๑. วัฒนธรรม คือ ส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมด ของลักษณะอันชัดเจน ของจิตวิญญาณ วัตถุ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเฉพาะเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึงฐานนิยม ต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ (วีระ บำรุงรักษา. อ้างจากปฏิญญาสากลแห่งนครเม็กซิโก ว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๒๕)

๒. วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปธรรมต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุง และสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง (สาโรช บัวศรี)

๓. วัฒนธรรม หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประเทศ (พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕)

๔. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้น สร้างขึ้น เพื่อ ความเจริญงอกงามในวิถีของส่วนรวม ถ้ายทอดกันไว้ เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผล ของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจน ความรู้สึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น (พระยาอนุমান ราชธน)

๕. วัฒนธรรม คือ เครื่องแสดงความเจริญและแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ประชาชนในชาติที่เจริญแล้วทั้งหลายจึงมีความภาคภูมิใจ ช่วยปกป้องรักษาวัฒนธรรม ของชาติของตน เพื่อให้เอกลักษณ์ของชาติดำรงอยู่ (สมาน แสงมลิ)

๖. วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตโดยส่วนรวมของประชาชนกลุ่มหนึ่ง (A total way of life of a people) (สนิท สมัครการ)

๗. วัฒนธรรม คือ วิถีดำเนินชีวิตทุกด้านของคนทั้งมวลในสังคม ซึ่งหมายถึงวิถี กระทำสิ่งต่าง ๆ ทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถี พักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนบส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิถีแสดงทางความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ทั้งเครื่องมือ

เครื่องใช้ หรือวัตถุสิ่งของที่นำมาจากธรรมชาติ หรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม (เจลิยว บุรีภักดี)

โดยสรุป ความหมายของวัฒนธรรม สามารถพิจารณาได้จากลักษณะเฉพาะที่ นักวิชาการทางวัฒนธรรมวิเคราะห์ไว้ใน “แนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนา วัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๒๙. คือ ^๒

๑. วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของมนุษย์

วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและซาบซึ่งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม

๒. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกัน อย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น ๆ ทั้งหมดนี้ หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น

๓. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงาม

วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดก็อาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้ จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

^๒ อ้างแล้ว. น. ๑๖.

ความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ

เนื่องจากในปัจจุบัน ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วทั้งในสังคมไทยและในสังคมโลก เป็นผลให้ระเบียบของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา และลัทธิการเมืองการปกครอง ตลอดจนสิ่งแวดล้อม

นักการต่างประเทศของไทยหลายคน อาทิ กระจก ส่องใจ^๓ มีความเห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของโลกยังมีมากเพียงใด ความสำคัญของวัฒนธรรมก็ติดตามมาเพียงนั้น เพราะถ้าเราเพียงแต่รักษาความเป็นอยู่ของส่วนรวมให้เป็นไปอย่างเดิม ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับกาลสมัย ก็จะมีสภาพล้าหลัง ไม่ต้านทานต่อเหตุการณ์ของโลกได้ ถ้าชาติไม่กระตือรือร้นเอาใจใส่ต่อวัฒนธรรมของตน ไม่ปรับปรุงวัฒนธรรมตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ก็จะถึงความเสื่อมโทรมจนสูญสิ้นชาติไปในที่สุด นอกจากนี้ ในปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศที่มีปกติสุขและถาวรอยู่ได้ ก็ด้วยวัฒนธรรม หาใช่การทำสงครามรุกรานกันไม่ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เข้าไปอยู่ในข่ายแห่งการเมืองว่าเป็นปัจจัยที่พึงปรารถนามนสังคม และพบว่าหลายประเทศใช้นโยบายทางวัฒนธรรมเป็นสื่อในการดำเนินความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ กับต่างประเทศ โดยทั่วไป การแลกเปลี่ยนความคิด และคุณค่าทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติ สามารถทำได้หลายรูปแบบและหลายวิธี ผลของการดำเนินงานทางวัฒนธรรมระหว่างชาติ ก็มีการพัฒนาก้าวหน้าไปไกลและมีอิทธิพลมากกว่าแผนการที่วางไว้เดิม

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการดำเนินงานทางวัฒนธรรมในต่างประเทศนั้น แม้จะสำคัญและยิ่งใหญ่เพียงใด ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับระดับของการแลกเปลี่ยนความคิดและคุณค่า ของวัฒนธรรม ทั้งนี้ การแผ่ขยายความคิดทางการเมือง การขยายตัวและพัฒนาทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนทางการค้า รวมถึงการเดินทางท่องเที่ยว หรือประกอบธุรกิจ การเข้าร่วมรบ การรายงานข่าว ฯลฯ ล้วนต้องอาศัยความ

^๓ อ้างแล้ว., น. ๔.

สัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ และมีแนวโน้มว่าจะสำคัญมากยิ่งขึ้นสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา^๕

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เสนอเอกสาร ชื่อ “ร่างแนวทางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ พุทธศักราช ๒๕๓๐” ไว้อย่างละเอียด โดยจำแนกเป็น ๘ หมวด ซึ่งรายละเอียดในหมวด ๓ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศไว้ ๕ ประการ ดังนี้^๕

๑. การเผยแพร่ความคิดเห็นและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ตลอดจนการให้ความร่วมมือทางวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคและระดับโลก เป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ รวมทั้งการสร้างสรรคให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมของสังคมไทย

๒. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เป็นพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความเข้าใจอันดีและความเป็นปึกแผ่น ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

๓. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ จักนำผลไปสู่เสถียรภาพและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา เทคโนโลยี ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

๔. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ จักเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศไทย

๕. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ จะช่วยกระชับมิตรภาพและความเข้าใจอันดี ซึ่งจะมีส่วนเอื้ออำนวยและเสริมสร้างสันติภาพและความมั่นคงทั้งภายในและระหว่างประเทศ

^๕ อ้างแล้ว. น.๖.

^๕ สุทธิณี ยาวะประภาส. ร่างแนวทางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ พุทธศักราช ๒๕๓๐. ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๐. (อัดสำเนา)

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการต่างประเทศของไทยในระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่

กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา^๖ แสดงความคิดเห็นไว้ว่า เป้าหมายสำคัญในนโยบายต่างประเทศของไทยตลอดมา คือ การมีสภาพแวดล้อมภายนอกที่ปลอดภัยจากภัยคุกคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ในยุคของสงครามเย็น ซึ่งสถานการณ์ดูเหมือนว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์จะยึดครองอินโดจีนได้ และจะขยายตัวมาสู่ประเทศไทยในที่สุด ทำให้ไทยหันไปยึดนโยบายพึ่งสหรัฐอเมริกา และทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย อย่างน้อยจนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เมื่อญี่ปุ่นและยุโรปตะวันตก เริ่มก่อตัวเป็นศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจคู่แข่งของสหรัฐอเมริกา แต่นโยบายการพึ่งพาสหรัฐอเมริกาต้องปรับเปลี่ยนไป เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ยึดครองอินโดจีนได้ทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ การปรับนโยบายการต่างประเทศของไทยในครั้งนั้น รวมถึงการเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน การหาทางส่งเสริมบทบาทของอาเซียนให้คึกคักมากขึ้น และการหาทางที่จะอยู่ร่วมกันได้กับประเทศอินโดจีน ซึ่งเป็นนโยบายที่มีความซับซ้อนมากขึ้น คือ เป็นมิตรรอบด้าน (omni-directional) และยังขยายไปในนโยบายทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการทูต

ในปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังอยู่ในยุคที่ระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ (The New World Economic Order) ได้ก่อตัวขึ้นแล้ว ตามทัศนะของ สมชาย ภคภาสนวิวัฒน์^๗ เห็นว่า โลกกำลังขยายตัวสู่ระบบหลายขั้ว สังเกตได้จากกรณีสงครามอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งสหรัฐอเมริกาไม่สามารถเข้าร่วมสงครามได้โดยลำพัง ต้องอาศัยการระดมความร่วมมือจากมิตรประเทศเพื่อเป็นหลักประกันชัยชนะ นอกจากนี้ ประเทศระดับกลางและกลุ่มประเทศที่มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจและการเมืองเช่นอาเซียน ก็กำลังมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ มีลักษณะเท่าเทียมกันมากขึ้น (horizontal) ลักษณะของระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ คือ

^๖ ใน "นโยบายต่างประเทศของไทยหลังสงครามเย็น". ๕ ทศวรรษการต่างประเทศของไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. อ่างแล้ว., น. ๒๒๓-๒๒๔.

^๗ ใน "ระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่". ๕ ทศวรรษการต่างประเทศของไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. อ่างแล้ว., น. ๒๔๐-๒๔๑.

องค์ประกอบของอำนาจ ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจมากกว่าปัจจัยทางการเมืองโลกตะวันตก-ตะวันออก กลุ่มประเทศเหนือ-ใต้ มีความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าเดิม บทบาทของ "รัฐ" ในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศลดน้อยลง ในขณะที่องค์การธุรกิจโดยเฉพาะธุรกิจข้ามชาติเข้ามามีบทบาทแทนรัฐมากขึ้นในการกำหนดนโยบายและท่าทีต่าง ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจภายในและระหว่างประเทศ รัฐเปลี่ยนบทบาทเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" ให้กับภาคธุรกิจ แนวคิดเรื่องอธิปไตยของรัฐลดความสำคัญลง เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถดำเนินธุรกิจระดับข้ามชาติและโยกย้ายธุรกิจไปยังที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การแข่งขันทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่การรวมกลุ่มเป็นค่ายทางเศรษฐกิจมากขึ้น และแข็งแกร่งขึ้น เพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง และเพื่อสร้างรายได้เปรียบจากการมีฐานทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ เช่น กลุ่มประชาคมยุโรปที่กำลังจะมีการรวมตัวเป็นตลาดเดียว นอกจากนี้ การเคลื่อนย้ายทุนจะมีความเป็นเสรี ในลักษณะที่เรียกว่า financial internationalization ซึ่งกฎระเบียบที่เคยเป็นอุปสรรคจะต้องถูกยกเลิก และองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสหประชาชาติ จะมีบทบาทกว้างขวางกว่าเดิม ลักษณะดังกล่าวเหล่านี้จะมีผลให้ประเทศไทยต้องปรับตัวในหลาย ๆ ด้านที่สำคัญ เช่น การสร้างเขตการค้าเสรีอาเซียนเพื่อเป็นฐานทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ การกระจายตลาดและแหล่งวัตถุดิบให้มีความหลากหลายมากขึ้น และเอกชนไทยต้องมุ่งเข้าไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น โดยภาครัฐบาลในฐานะที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับภาคเอกชน จำเป็นต้องสร้างระบบข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่มีประสิทธิภาพ ต้องจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ให้เอกชนอย่างเพียงพอ ต้องปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศที่กลุ่มสังคมต่าง ๆ จะรวมตัวเรียกร้องต่อรัฐบาลมากขึ้น งบประมาณด้านการทหารต้องนำไปช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ รัฐบาลกับภาคเอกชนควรร่วมกันผลักดัน ให้เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค (regional center) สำหรับธุรกิจต่าง ๆ หลากหลายประเภท

ธีระ นุชเปี่ยม^๕ มีความเห็นว่า ในยุค “ระเบียบโลกใหม่” มีความจำเป็นมากที่ การทูตและการเมืองภายในต้องหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ จะต้องจัด “ระเบียบ ภายใน” ให้สอดคล้องกับความจำเป็นและกระแสกดดันต่าง ๆ ในโลก เพราะหาก ประเทศมีระเบียบภายในที่มั่นคงและชอบธรรม ก็จะเป็น “ฐานปฏิบัติการ” ที่เข้มแข็ง สำหรับการรุกทางการทูตและการต่างประเทศต่อไปได้ การเปลี่ยนนโยบายมาให้การค้า เป็นแนวทางหลักของ “การทูตแนวใหม่” ของไทย ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ประมาณปลาย ทศวรรษ ๑๙๘๐ เห็นได้จากปณิธาน “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ประสงค์จะขยายตลาดและแสวงหาแหล่งทรัพยากรใน อินโดจีน และเมียนมาร์ พร้อมกับความมุ่งหมายที่จะให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง การเงินและเป็นประตูสู่อินโดจีนและเมียนมาร์ในขณะเดียวกันด้วย นโยบายนี้ถูกตอกย้ำ โดยรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่า การเป็นประตูสู่อินโดจีน มีความหมายมากกว่าการที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับดินแดนส่วนนี้เท่านั้น สิ่ง ที่ผู้นำไทยย้ำเป็นพิเศษ คือ ต้องไม่มุ่งเน้นแต่เฉพาะการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะใน ระยะสั้น แต่จะต้องมีส่วนสำคัญ ในการเชื่อมประสานความแตกแยก ที่เคยมีอยู่ใน ภูมิภาค และช่วยสร้างสรรค์ประชาคมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยส่วนรวม การดำเนินงานที่สำคัญที่จะนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว คือ “การ สร้างความผูกพันใหม่ขึ้นมาโดยมีความไว้เนื้อเชื่อใจเป็นรากฐาน” ซึ่งจะต้องอาศัย บทบาทของการทูตซึ่งเปลี่ยนไปเป็น “การทูตยุคใหม่” ที่จะต้องมี “ความโปร่งใส” โดยมี ระเบียบภายในประเทศที่มั่นคงและชอบธรรมเป็นพื้นฐานรองรับ

สุรชัย ศิริไกร^๖ กล่าวถึง “ระเบียบโลกใหม่” ว่า เป็นประกาศของประธานาธิบดี จอร์จ บุช ที่มีเจตนารมณ์ที่จะบีบบังคับให้ประเทศต่าง ๆ ในโลก ปฏิบัติตามระเบียบ ของตน ตามแบบฉบับของประเทศมหาอำนาจเผด็จการที่ผู้นำของสหรัฐอเมริกานิยม ปฏิบัติมาตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง การประกาศ “ระเบียบโลกใหม่” ของประธานาธิบดี จอร์จ บุช มีผลกระทบต่อประเทศที่กำลังพัฒนาระบบการเมืองอย่าง

^๕ ใน “นโยบายต่างประเทศไทยยุคหลังสงครามเย็น”. ๕ ทศวรรษการต่างประเทศของไทย จากความ ขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. อ่างแล้ว., น. ๒๐๗-๒๑๐.

^๖ ใน “นโยบายต่างประเทศของไทยช่วงหลังสงครามเย็น : ความมั่นคงและระเบียบใหม่ของโลก”. ๕ ทศวรรษ การต่างประเทศไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. อ่างแล้ว., น. ๒๑๕-๒๒๒.

มาก สารสำคัญ ได้แก่ การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี การสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย และการพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชน การบีบบังคับและลงโทษประเทศที่ไม่เคารพต่อระเบียบโลกใหม่นี้ สหรัฐอเมริกาจะอาศัยความร่วมมือกับประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สหรัฐอเมริกาสามารถพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางการค้าและทางเศรษฐกิจของตนได้อย่างเต็มที่ เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การขาดดุลการค้า ภาวะการว่างงาน การละเมิดต่อสิทธิบัตรอาหารและยา และสิทธิทางปัญญาของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งมาตรการกีดกันทางการค้าและการทุ่มตลาดของประเทศคู่ค้าของสหรัฐอเมริกา เห็นได้จากกรณีที่สหรัฐอเมริกาบีบบังคับให้จีน ไทย อินเดีย ใต้หวัน เกาหลีใต้ และประเทศอาเซียนเคารพในสิทธิทางปัญญาและสิทธิบัตรอาหารและยาของสหรัฐอเมริกามากขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งพยายามที่จะหยิบยกปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในจีนเป็นข้ออ้าง ในการยุติการให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่จีนในหลายปีที่ผ่านมา แต่เนื่องจากจีนเป็นประเทศใหญ่ มีความมั่นคงทางการเมืองและมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกายับยั้งการลงโทษจีน โดยพิจารณาถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อสหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย

ธนาสฤทธิ สตะเวทิน^{๑๐} มีความเห็นในแง่ดีเกี่ยวกับประเทศไทยในภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ คือ บรรยากาศแห่งการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐในภูมิภาคลดลง และมองเห็นว่าไทยมีความพร้อมมากกว่าประเทศอื่น ๆ ที่จะแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในการสร้างความมั่นใจระหว่างกัน ในบรรดาประเทศในเอเชียอาคเนย์ จึงอยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาทการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เป็นส่วนรวม และเพื่อผลประโยชน์ของไทยในด้านต่าง ๆ ด้วย การเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจนั้น ไทยอยู่พื้นที่ตั้งซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ สามารถติดต่อกับทั้งประเทศในกลุ่มอาเซียนและกลุ่มอินโดจีนได้สะดวกกว่าประเทศอื่น ๆ ทั้งหมด ไทยสามารถแสดงบทบาทที่สำคัญและจริงจังได้ในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศทั้งสามในอินโดจีน เพราะความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมกับประเทศเหล่านี้จะทำให้ไทยได้เปรียบประเทศอื่น ๆ ใน

^{๑๐} ใน "ไทยกับภาวะการณ์ใหม่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์". ๕ ทศวรรษการต่างประเทศไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. ช่างแก้ว., น. ๒๓๒-๒๓๙.

ภูมิภาคนี้ ที่จะลงทุนและประกอบธุรกิจเพื่อพัฒนาลาว กัมพูชา และเวียดนาม นอกจากนี้ ในการที่ประเทศที่พัฒนาแล้วนอกภูมิภาค เช่น ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ถ้าจะมาช่วยเหลือหรือลงทุนประกอบธุรกิจเพื่อฟื้นฟูอินโดจีน ความช่วยเหลือต่าง ๆ เหล่านั้น ต้องผ่านทางประเทศไทย และอาศัยปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาและการติดต่อสื่อสารที่สะดวกอย่างมากในประเทศไทย

เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาของประเทศไทยนั้น วงศ์ พลนิกร^{๑๑} กล่าวถึงแนวคิดของ ท่านปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับจุดหมายของนโยบายต่างประเทศที่ประชาชนชาวไทยปรารถนาว่า มี ๕ ประการ คือ (๑) ไม่ต้องการสงคราม (๒) อยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศเพื่อนบ้าน (๓) ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ หลุดพ้นจากการถูกครอบงำทางปัญญาและความคิดจากต่างชาติ (๔) ร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนาประเทศ (๕) สร้างความมั่นคงแก่บ้านเมืองและประชาชน และสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนชาวไทยได้ว่าจะมีชีวิตอยู่โดยสันติสุข ไม่หวาดหวั่นต่อการถูกคุกคาม และการรุกรานจากภายนอก

สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกในขณะนี้ ได้ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการด้านต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยของประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี. รูสเวลท์ (Franklin D. Roosevelt) โดยใช้นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี (Good Neighbor Policy) กับประเทศละตินอเมริกา มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และมีการก่อตั้งกองความร่วมมือ ทางวัฒนธรรมขึ้นในกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อผสมผสานวัฒนธรรม และโฆษณาชวนเชื่อให้มีวัฒนธรรมแบบอเมริกัน ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ สหรัฐอเมริกา ได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม (Cultural Relations Officer) ขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานด้านนี้โดยเฉพาะซึ่งต่อมาเรียกว่า Cultural Attache'

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีการริเริ่มงาน UNESCO และให้มีการประเมินผลและบรรยากาศการดำเนินงานทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ได้มีการลงนามความตกลงในการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศอาร์เจนตินาด้วย การ

^{๑๑} ใน นโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาและแนวคิดของท่านปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กึ่งหัน.

ดำเนินงานในครั้งนั้น สหรัฐอเมริกาได้รับความร่วมมือส่วนใหญ่จากภาคเอกชน อาทิ สถาบันสมิธโซเนียน (Smithsonian Institute) ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาในการจัดสรรหนังสือ ตำราเรียน เครื่องมือ และอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ห้องสมุดเบนจามิน แฟรงคลิน ในประเทศเม็กซิโก เป็นต้น

การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือดำเนินการด้านต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา มีทั้งทางตรงและทางอ้อม มีองค์กรหลายแห่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอเมริกา และสามารถทำให้รัฐบาลเห็นว่าผลของโครงการความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม สามารถแยกออกจากการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลได้

ในสมัยประธานาธิบดีเคนเนดี ไฮแลนด์ เซอร์เจ้น (Howland Sergeant) ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ฝ่ายกิจการสาธารณะ ได้วิจารณ์ถึงความสัมพันธ์ของโครงการทางวัฒนธรรมกับจุดมุ่งหมาย ของนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาว่า จัดให้มีผู้แทนด้านข่าวสารและสารสนเทศ และผู้แทนทางวัฒนธรรมในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก แต่มีสภาพที่สับสนปนเป สลับซับซ้อน ไม่ชัดเจน และคลุมเครือ (muddy, complex, cloudy and fuzzy) ซึ่งมีผลทำให้ประธานาธิบดีเคนเนดี ปรับนโยบายของ Fulbright-Hays ให้เหตุผลว่า "เพื่อเพิ่มความเข้าใจร่วมกันและผูกพันอย่างแน่นแฟ้น โดยอาศัยการสาธิตผลสำเร็จและการพัฒนาทางการศึกษาและวัฒนธรรม ร่วมสร้างสันติสุข และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนสหรัฐฯ และประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประชาชาติทุกชาติในโลก เพิ่มพูนความร่วมมือด้านการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ทั้งยังเป็นการช่วยพัฒนาความสนิทสนมเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อความสงบสุขของประชาชาติทุกชาติในโลก"

นโยบายต่างประเทศด้านวัฒนธรรมของไทย ^{๑๒}

กระทรวงการต่างประเทศได้ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมสืบเนื่องติดต่อกันมาโดยตลอดตั้งแต่อดีต และในปัจจุบันก็ยังคงดำเนินการอยู่ โดยมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ตามแนวนโยบายที่ประกาศเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งกำหนดให้ดำเนินการ

^{๑๒} อ้างแล้ว., น. ๙-๑๒.

ควบกันไปพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยให้ทั้งสามด้านมีความเกี่ยวพันต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลเกื้อกูลแก่กันและกันอย่างใกล้ชิด โดยให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ ภาครัฐบาลและเอกชน

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ประเทศไทยได้ลงนามตกลงทางวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สถิติระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ถึง ๒๕๓๔ แสดงว่า มีการลงนามความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ๑๖ ประเทศ เรียงลำดับ คือ ญี่ปุ่น ตูนิเซีย ประเทศในกลุ่มอาเซียน ออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ อิหร่าน อียิปต์ อินเดีย ฝรั่งเศส บังคลาเทศ ศรีลังกา เยอรมันตะวันตก โปรตุเกส สเปน ปากีสถาน และตุรกี โดยเน้นกิจการหลัก ๓ ประการ คือ

๑. การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนชาวไทยและต่างประเทศให้เข้าใจนโยบายต่างประเทศของไทย

๒. การแก้ภาพพจน์ของไทย

๓. การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวัฒนธรรมของกระทรวงการต่างประเทศก็มีหลายประการ คือ

๑. ขาดงบประมาณ

๒. ผู้บริหารระดับสูงบางระดับ และบางฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมทางวัฒนธรรมเท่าที่ควร

๓. ไม่มีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินการที่ชัดเจน

๔. ขาดการประสานงานที่ดี และเจ้าหน้าที่บางคน หรือบางหน่วยงาน เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

๕. สถานภาพของประเทศไทยเริ่มด้วยการรับมากกว่าการรุกทางวัฒนธรรม (เป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้)

๖. ขาดแคลนบุคลากรที่เชี่ยวชาญและสามารถที่จะนำวัฒนธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่อง

๗. นโยบายและการดำเนินงานที่ผ่านมา เป็นรูปแบบของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการแผนการแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว

สภาพปัจจุบันของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องหลายแหล่ง พบว่า การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ มีการดำเนินงานโดยประชาชน หน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐและองค์กรภาคเอกชนหลายองค์กร โดยได้รับการสนับสนุนในระดับหนึ่งจากสถานทูตหรือสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ แต่ยังไม่มีความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายเท่าที่ควร และน่าจะยังมีปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐด้วย ตัวอย่างของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ เช่น

๑. การดำเนินงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสหรัฐอเมริกา

จากเอกสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๑๓} แสดงว่า คณะสงฆ์ไทยได้เริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สหรัฐอเมริกา เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ต่อมาก็ได้เริ่มก่อสร้างวัดขึ้น คือ วัดไทยนครลอสแอนเจลิส (พ.ศ. ๒๕๑๕) และ วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (พ.ศ. ๒๕๑๗) เป็นต้น หลังจากนั้น วัดไทยในมลรัฐอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกาก็เกิดตามมาเรื่อย ๆ พระสงฆ์ที่อยู่ประจำวัดไทยเหล่านี้ เดิมก็รับนิมนต์ให้เดินทางเข้าสหรัฐอเมริกาเป็นการภายใน ตามสายวัดและความรู้จักมักคุ้นกันเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรก คือ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๓ แต่หลังจากนั้น งานพระธรรมทูตในต่างประเทศก็ชะงักลง จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ก็ได้เริ่มดำเนินงานโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นเป็นรุ่นแรก รวมพระธรรมทูตที่ได้รับการฝึกอบรม ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๐ จำนวน ๑๙๖ รูป และเมื่อวันที่ ๗-๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็ได้จัดการประชุมสัมมนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เรื่อง “พระธรรมทูตไทยในยุคผู้ให้และผู้รับ” ขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากกรมการศาสนา และวัดไทยวอชิงตัน ดี.ซี. รัฐแมริแลนด์ สหรัฐอเมริกา มีผู้เข้าประชุมสัมมนาในครั้งนั้น รวม ๑๑๗ รูป/คน ได้แก่ พระเถระและพระสังฆาธิการจากประเทศไทย ๒๐ รูป พระเจ้าหน้าที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๐ รูป ประธานสงฆ์และพระ

^{๑๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา, และกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๔. ๒๕๔๑, น. ๒๓๑-๒๓๖.

ธรรมทูตจากวัดต่าง ๆ ในอเมริกา ๕๐ รูป เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา ๖ คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายสถานทูต ๔ คน และฆราวาส ๒๐ คน

ในการสัมมนาดังกล่าว ฯพณฯ นิตย พิบูลสงคราม เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาขณะนั้น ได้บรรยายพิเศษ มีเนื้อความสำคัญคือ^{๑๔}

๑. พระสงฆ์มีภาระคือดำรงพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ และวัดไทยในอเมริกา กำเนิดขึ้นจากชุมชนชาวไทย ซึ่งแสดงว่าพระสงฆ์กับชุมชนชาวไทยเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกัน ดังนั้น พระสงฆ์จึงควรเน้นการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณี และศาสนาพุทธ ให้แก่เยาวชน ซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดพุทธศาสนาต่อไป

๒. บทบาทพระธรรมทูตในทศวรรษหน้าควรเผยแผ่ถึงชนชาติอื่นด้วย เพราะเป็นการดึงชนชาติอื่นให้มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาวไทย ให้เข้าใจพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เข้าใจและได้ประโยชน์จากหลักธรรม อันจะเป็นเหตุผลที่แสดงให้เขาเห็นว่าชุมชนชาวไทยที่เข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกา มีแต่สร้างประโยชน์แก่พวกเขา ทั้งนี้ การสร้างความยอมรับดังกล่าว จะต้องคัดเลือกพระธรรมทูตที่มีคุณภาพ และมีทักษะด้านการใช้สื่อ เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

๓. ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นปูชนียบุคคลที่บุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือ จึงเป็นผู้เชื่อมความสามัคคีให้เกิดในหมู่คณะ และยังเป็นแกนนำสร้างชุมชนชาวไทยให้เป็นปึกแผ่น นำชุมชนทำสาธารณประโยชน์ เป็นผู้บริการสังคมที่ดี และมีประโยชน์ต่อชุมชนชาวไทย

๔. พระธรรมทูตมีบทบาทส่งเสริมเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ไทย ให้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง ช่วยปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนไทยในอเมริกา ให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะถ้าเยาวชนเหล่านั้น กลับไปทำงานให้กับประเทศไทย ก็จะกลายเป็นกำลังสำคัญให้แก่ประเทศชาติ หรือถ้าทำงานอยู่ในสหรัฐอเมริกา ก็จะเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของคนไทยต่อไป

อย่างไรก็ตาม วัดไทยในอเมริกา ก็ประสบปัญหาหลายประการ ผลการประชุมกลุ่มย่อยในการสัมมนาที่อ้างแล้ว พบว่า ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่

^{๑๔} อ้างแล้ว., น. ๒๓๓ - ๒๓๔.

๑. สถานะของวัดไม่มั่นคง เช่น ขาดการบำรุงส่งเสริมจากพุทธศาสนิกชน
๒. เทคนิคและวิธีสอนธรรมะของพระธรรมทูตในวัด ไม่จูงใจคนรุ่นใหม่ให้เข้าวัด
๓. พระธรรมทูตมีปัญหาเรื่องภาษา และขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของอเมริกา
๔. วุฒิการศึกษาและความประพฤติของพระธรรมทูตบางรูป ยังไม่เหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทูตวัฒนธรรม

กลุ่มเป้าหมายในอนาคต ในการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนา และให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ของพระธรรมทูต คือ ลูกหลานคนไทยที่เกิดในสหรัฐอเมริกา และชาวต่างประเทศที่สนใจทั่วไป ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะของกลุ่มย่อย เกี่ยวกับบทบาทของวัดไทยในอเมริกา ดังนี้

๑. เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้วยการจัดทำสิ่งตีพิมพ์ เทปธรรมะ การสื่อสารทาง Internet, Internet, E-mail เป็นต้น ส่วนในภาคปฏิบัติเน้นการจัดอบรมด้านสมาธิภาวนา

๒. เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย เช่น ก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในวัด โดยใช้เอกลักษณ์แบบไทย จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เป็นอยู่ เช่น สอนภาษาไทย รำไทย ดนตรีไทย มวยไทย และกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ

๓. เป็นศูนย์กลางสังคมสงฆ์ สำหรับประชาชนชาวไทยทั้งที่อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ

ตามความคิดเห็นของกลุ่มย่อยที่เข้าร่วมการสัมมนา พบว่า ปัญหาของวัดไทยและพระธรรมทูต ในการเผยแผ่กับสังคมไทย และการเผยแผ่กับคนอเมริกัน ควรได้รับการแก้ไข ดังนี้

๑. ด้านบุคลากร

- ๑.๑ บุคลากรควรมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และอีเมล เป็นต้น

๑.๒ บุคลากรควรมีความชำนาญด้านการใช้ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ไทย ลาว เขมร ฯลฯ

๑.๓ บุคลากรควรมีความรู้ความสามารถด้านวิปัสสนากรรมฐาน อย่าง ลึกซึ้ง

๒. ด้านทุน ควรจัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือการเผยแผ่ของ พระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา ชื่อ “กองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอเมริกา” ซึ่งดำเนินการและจัดการโดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แหล่งที่มาของทุน คือ (๑) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒) กรม การศาสนา (๓) พระธรรมทูต (๔) ผู้มีจิตศรัทธา ทั่วไป

๓. ด้านอุปกรณ์ จะต้องหาอุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงานให้พอเพียง เช่น คอมพิวเตอร์ เทปบันทึกเสียง หนังสือธรรมะทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ฯลฯ

๔. ด้านความรู้ พระธรรมทูตควรมีความรู้ขั้นต่าระดับปริญญาตรี หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องวิปัสสนากรรมฐาน และควรมีความสามารถพิเศษ เช่น ด้าน ศิลปะ การก่อสร้าง เป็นต้น

๕. ด้านการเผยแผ่กับสังคมไทย ควรเน้นการอนุรักษ์ภาษา ประเพณีและ วัฒนธรรมไทย โดยเน้นหนักในเชิงพุทธศาสตร์

๖. ด้านการเผยแผ่กับคนอเมริกัน พระธรรมทูตควรฟังภาษาอังกฤษเข้าใจ และสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ การเผยแผ่ควรเน้นด้านวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก คือ เน้นการพัฒนาด้านจิตใจ เพราะที่ผ่านมาได้ผลดีมาก

๒. การสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยโดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมมือกับชุมชนชาวไทยใน สหรัฐอเมริกา จัดทำโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยขึ้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ^{๑*}

^{๑*} โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โรงเรียนวัดไทยใน อเมริกา. กรุงเทพฯ : หน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกในสหรัฐอเมริกา . ๒๕๓๔, น.

๑. ให้บริการทางวิชาการด้านการสอนภาษาไทย และวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะการเน้นด้านการปลูกฝังความเป็นไทยให้แก่เด็กไทยในสหรัฐอเมริกา
๒. พัฒนาหลักสูตร ศึกษาวิจัยสภาพสังคมไทยและส่งเสริมบุคลากรให้มีโอกาสเพิ่มพูนประสบการณ์การสอนตามหลักครุศาสตร์อันเป็นวิชาชีพ
๓. จัดสอบเทียบความรู้เพื่อให้นักเรียนได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
๔. ประสานงานกับวัดและชุมชนไทยในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ความสามัคคีในหมู่คณะ ให้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนไทยในประเทศด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามโอกาสอันสมควร

จุดเริ่มต้นของโครงการนี้ เกิดจากความประสงค์ของบุคคลหนึ่งในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ รองศาสตราจารย์ประกาศรี สีหอำไพ ซึ่งได้ทำหนังสือถึงพระเทพโสภณ (ปัจจุบัน คือ พระธรรมราชาอนุวัตร) ประธานกรรมการวัดไทยลอสแอนเจลิส เพื่อขออาสาสมัครเป็นครูสอนให้แก่เยาวชน เนื่องจากขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๒๗) วัดไทยลอสแอนเจลิสได้จัดการสอนภาษาไทย และพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนมาก่อนแล้วแต่ยังไม่เป็นระบบ เหตุการณ์ครั้งนั้นได้ทำให้เกิดการติดต่อประสานงานกันขึ้น และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้คณบดีคณะครุศาสตร์ ในขณะนั้น ซึ่งได้ให้ยืมตัวคณาจารย์ ๖ คน ไปสอนภาคฤดูร้อนและทำวิจัย เรื่อง "รูปแบบหลักสูตรระยะสั้น และการจัดกิจกรรมบูรณาการเพื่อการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรม แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดไทยลอสแอนเจลิส" โดยได้รับการอุปถัมภ์ค่าเดินทางจากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด บริษัทสยามกลการ และธนาคารศรีนคร ผลการดำเนินงานปรากฏว่า ได้รับความชื่นชมยินดีจากคณะสงฆ์ คณะกรรมการวัดไทย ผู้ปกครอง และสาธุชนทั้งหลาย โดยมีผลงานที่สำคัญ คือ หลักสูตร แผนการสอน แบบฝึกหัด และคู่มือครู จำนวน ๗ เล่ม มีนักเรียนที่เข้าเรียนตามหลักสูตรดังกล่าว ๕๘ คน

ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พระราชรัตนภรณ์ วัดธัมมาราม เมืองชิคาโก สหรัฐอเมริกา ได้ขอความร่วมมือจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ส่งคณาจารย์ ๕ ท่าน ไปจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ อบรมครูอาสาสมัครโรงเรียนวัดไทยทั่ว

สหรัฐอเมริกา ที่วัดธัมมาราม โดยมีผู้อุปถัมภ์ค่าเดินทาง คือ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ส่วนการสอนภาคฤดูร้อนที่วัดไทยลอสแอนเจลิส ก็ยังคงดำเนินการต่อไป โดยมีนักเรียนจำนวน ๗๐ คน นอกจากนี้ พระเทพโสภณ ยังได้ริเริ่ม “โครงการรักเมืองไทย” ขึ้น มีนักเรียนรุ่นแรก ๑๔ คน มีคุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธ เป็นประธานโครงการ ศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล เป็นประธานฝ่ายวิชาการ พันเอกศรัชัย มนต์รีวัต และรองศาสตราจารย์ประภาศรี สีหอำไพ เป็นผู้ประสานงาน

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สนับสนุนให้ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ประสานงานกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน ขออนุมัติให้คณะครุศาสตร์ ฯ เป็นหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนและประชาชนชาวไทยในสหรัฐอเมริกา ได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา และได้รับอนุมัติจากปลัดกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น คือ นายสมาน แสงมลิ ทำให้มีการสอบเทียบความรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒-๔-๖ ชั้นในสหรัฐอเมริกา เป็นครั้งแรก

การดำเนินงานโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในวัดไทยที่ตั้งอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีการขยายหน่วยจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ มีหน่วยจัดเพิ่มขึ้นเป็น ๖ แห่ง มีนักเรียนรวม ๕๕๕ คน สมัครสอบ ๒๗๗ คน สอบได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๕๓ คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๙๐ คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๘๙ คน มีนิสิตอาสาสมัครและอาจารย์ไปสอนทุกหน่วย ในปีนี้ จำนวน ๒๓ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีหน่วยจัดเพิ่มขึ้นเป็น ๙ แห่ง มีครูอาสาสมัคร ๔๕ คน นักเรียน ๘๐๘ คน และได้เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เป็นครั้งแรกในปีนี้ ๔ แห่ง มีผู้สอบผ่าน ๔๓ คน ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการประกาศรับสมัครครูอาสาสมัครประเภทประจำการ ๑ ปี นอกเหนือจากครูภาคฤดูร้อน โดยรับสมัครจากนิสิตปริญญาตรีและโท หรือมหาบัณฑิตของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งหลังจากดำเนินการคัดเลือกแล้ว ได้ครูอาสาสมัคร ๕๓ คน จากผู้สมัคร ๘๔ คน ข้อมูลเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ แสดงว่า มีวัดไทยในสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ฯ จำนวน ๑๒ วัด ดังนี้^{๑๖}

^{๑๖} อ้างแล้ว น. ๒๐.

(๑) วัดไทยลอสแอนเจลิส	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔
(๒) วัดธัมมาราม ซิดาโก	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐
(๓) วัดวชิรธรรมปทีป นิวยอร์ก	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐
(๔) วัดมงคลรัตนาราม ซานฟรานซิสโก	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑
(๕) วัดพุทธานุสรณ์ ฟริมอนท์	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑
(๖) วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี.	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒
(๗) วัดมงคลรัตนาราม แทมปา	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒
(๘) วัดธรรมคุณาราม ยูทาห์	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒
(๙) วัดพุทธธรรม ซิดาโก	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑
(๑๐) วัดพระศรีรัตนาราม มิสซูรี	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓
(๑๑) วัดพุทธวาราม เดนเวอร์	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒
(๑๒) วัดพุทธดัลลัส เท็กซัส	เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔

๓. การเผยแพร่วัฒนธรรมโดยร้านอาหารไทยในต่างประเทศ

ร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง และมีที่ตั้งกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แสดงว่า มีร้านอาหารไทยซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในต่างประเทศ มากกว่า ๕๐๐ แห่ง เช่น ^{๑๗}

ทวีปแอฟริกา

๑. ประเทศอียิปต์ เช่น Bua Khao Thai Restaurant และ Thailande Restaurant -Bar

๒. ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เช่น Bangkok Wok, Chai-Yo Thai Restau-rant, Thaifoon Thai Restaurant, Thaismiles Restaurant, Wangthai Restaurant (Pretaoria), Wangthai Restaurant (Johannesburg), Wangthai Restaurant (Cape Town) และ Wangton Thai Restaurant

^{๑๗} Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, Thailand. Directory of Thai Restaurants. Bangkok : Religious Printing Press. 2000.

ทวีปอเมริกา

๑. ประเทศอาร์เจนตินา เช่น Lotus Downtown : Thai Food Restaurant และ Lotus Neo Thai
๒. ประเทศแคนาดา เช่น Lhy Thai Restaurant, Montri's Thai Restaurant, Sala Thai Restaurant, Sawasdee Thai Restaurant, Siam Thai Restaurant
๓. ประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น P.S. Bangkok, Ruby of Siam, Star of Siam, Taste of Siam และ The Bangkok

ทวีปเอเชีย

๑. ประเทศบรูไน เดรูซาเลม เช่น Sawaddee House
๒. ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่น Banana Leaf Catering Organization, Mai Thai Restaurant, Red Basil และ Tianhe Palace Restaurant
๓. ประเทศกัมพูชา เช่น Regent Park Hotel
๔. เขตปกครองพิเศษฮ่องกง เช่น Bangkok Thai Restaurant, Friendship Thai food, Pee Long Thai Traditional Food, Phuket's Thai Seafood Restaurant and Bar, Supatra's Thai Restaurant ม Thai Jade Thailand Food Restaurant
๕. ประเทศอินโดนีเซีย เช่น Suan Thai
๖. ประเทศอิสราเอล เช่น Ping Pong, Sea Vies, Shangrila (Ramat Asharon), Shangrila (Tel Aviv) และ Thai House
๗. ประเทศญี่ปุ่น เช่น Depo Sawasdee, Jai Thai, Krungtep (Higashi shinsaibashi Branch), Krungtep (Dotonbori), Nakhon Chiang Mai, Restaurant Isara and Cafe' Isara
๘. ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เช่น Thai Orchid Restaurant
๙. ประเทศคูเวต เช่น Pataya Restaurant
๑๐. ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่น Champasak Palace Hotel
๑๑. เขตปกครองพิเศษมาเก๊า เช่น Bangkok Pochana Restaurant และ Banthai

๑๒. ประเทศฟิลิปปินส์ เช่น Benjarong และ Flavours and Spices

๑๓. ประเทศซาอุดีอาระเบีย เช่น Asia Restaurant และ Oriental Restaurant

๑๔. ประเทศเวียดนาม เช่น Chao Thai Restaurant, Ky Hao Food, Saigon Thai Shark's Fin Restaurant, Sawadee Thai Restaurant, Thai Garden และ The Victory

ทวีปยุโรป

๑. ประเทศออสเตรเลีย เช่น Muang Thai, Pinong Thai Restaurant, Siam Imbiss, Siam Restaurant, Tam Nag Thai, Thai Frosch และ Thai Kitchen

๒. ประเทศเบลเยียม เช่น Blue Elephant, Koh Samui, Le Baan Thai, Le Siamois, Singha Taverne, Som Porn Thai Restaurant, sombat และ Thai Food and Object

๓. ประเทศเดนมาร์ก เช่น Ayuttaya Thai Restaurant, Mai Thai Restaurant, Restaurant Thai Esan 3

๔. ประเทศอังกฤษ เช่น Jitlada Thai Restaurant, Mantanah Thai Cuisine, Nipa Restaurant, Sawasdee, Soh-pita Thai Cuisine, Southeast W 9, Tamnag Thai Restaurant

๕. ประเทศฝรั่งเศส เช่น Phetburi

๖. ประเทศเยอรมัน เช่น Arun Thai, Buuntrik, Edd's Thai Restaurant, New Home Restaurant, Phuket, Sala Thai (Hamburg), Sala Thai (Postsdam), Sala Thai (Berlin) และ Sala Thai (Kiel)

๗. ประเทศลักเซมเบิร์ก เช่น Restaurant Celadon และ Restaurant Thailand

๘. ประเทศนอร์เวย์ เช่น Bangkok Thai Restaurant

๙. ประเทศโปแลนด์ เช่น Suparom Thai Food

๑๐. ประเทศรัสเซีย เช่น Bangkok Restaurant

๑๑. ประเทศสเปน เช่น Chon Pra-Pa และ Thai Gardens

๑๒. ประเทศสวีเดน เช่น Kajkanten, Narknoi Bar and Restaurant, Phi Phi Island, Phuket Restaurant and Pub, Rianthai Restaurant, Siam Thai Restaurant และ Tam Rab Thai

๑๓. ประเทศวิตเซอร์แลนด์ เช่น Isan Thai Restaurant, Jeffrey's Erawan Thai Restaurant, Restaurant Ruetli and Suan Thai, Sai Somsak Thai Restaurant, Sansi-thai, Sawadee Restaurant – Bar, Siam 77 Thai Restaurant, Sri Thai : Thai Restaurant, Thai Lotus Royal Thai Cuisine, Thai Rubin Restaurant และ White Elephant

๑๔. ประเทศตุรกี เช่น Ladda's Thai Restaurant

ทวีปออสเตรเลีย

๑. ประเทศออสเตรเลีย เช่น Bai Yok Thai Restaurant, Bangkok Lismore Restaurant, Bangkok Seafood, Ban-Na Thai Restaurant, Byron Thai Licensed Restaurant, Danny's Thai Bistro, Dao Siam Restaurant, Dee & Dee Bow's Thai Take Away, Dusit Thai Restaurant, Flavours & Spices Thai Restaurant, Kail Thai Restaurant, Inthanon Thai Restaurant (Concord Road), Inthanon Thai Restaurant (Darling Street), Ladda Thai Restaurant, Lemongrass Thai Restaurant, Mai Thai Restaurant, MP Thai Rose Restaurant, Pacific Rim Thai Restaurant, Pupy's Thai Restaurant, River Kwai Restaurant, So-Nook Thai Restaurant, Sawadee Thai Cuisine, Shell's Classic Thai Kitchen, Supreeya's Thai Restaurant, Tew Thai Thai Food, Thai Blue Lake Cafe', Thai Corner Restaurant, Thai House Restaurant, Thai Hut Restaurant, Thailand Restaurant, Thailand Thai Restaurant, The Royal Thai Orchid Milton, The Thai House Restaurant, Thup Tim Siam Thai Restaurant, We are Thai Restaurant และ Won Thai Restaurant

๒. ประเทศนิวซีแลนด์ เช่น Arpar's Thai Restaurant, Benjarong Thai Restaurant (Kitchener Road และ Picton Street), Kwan's Thai Restaurant, Mai

thai Restaurant, Nut Phub Thai Restaurant, Royal siam, Thai Archer Restaurant, Thai Smile Restaurant และ Tipparost Thai Restaurant

จากข้อมูลที่อ้างแล้วข้างต้น จะพบว่า ร้านอาหารไทยกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในทุกภูมิภาคของโลก ทั้งนี้ ยังไม่ได้รวมร้านขนาดเล็กอีกจำนวนมาก และจากการสังเกตด้วยตนเองของผู้วิจัย ในการเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ พบว่า มีร้านอาหารไทยอยู่ในเมืองอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ที่ไม่ปรากฏชื่อในหนังสือเล่มนี้ เช่น ร้านอาหารไทยในเมืองชิคาโก ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๑๐ แห่ง ร้านอาหารไทยเหล่านี้ นอกจากจะเผยแพร่วัฒนธรรมการทำอาหารที่ละเมียดละไม มีรสชาติจัดแต่ช่วยให้สุขภาพแข็งแรงเพราะอุดมด้วยสมุนไพรและพืชผักนานาชนิด แล้ว ยังเป็นสถานที่เผยแพร่ศิลปะไทย เช่น ดนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย ฯลฯ ให้แก่ผู้คนที่มาทดลองชิมรสอาหารไทยอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่าร้านอาหารไทยบางแห่ง มีการให้บริการด้านความบันเทิงสำหรับคนกลางคืน ซึ่งอาจจะแอบแฝงด้วยการค้าบริการทางเพศ เพราะพบว่ามีชาวค่อนข้างบ่อยทางสื่อมวลชน เกี่ยวกับการให้บริการดังกล่าว นอกเหนือจากการขายอาหาร ไทย ซึ่งน่าจะต้องมีการแก้ไขปัญหานี้โดยเร็ว เพื่อรักษาให้ภาพพจน์ของประเทศไทยและวัฒนธรรมไทยไม่กลายเป็นภาพพจน์เชิงลบ

๔. การเผยแพร่วัฒนธรรมโดยกลุ่มนักเรียนนักศึกษาไทยในต่างประเทศ

นักเรียนและนักศึกษาไทยในต่างประเทศ มีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อจัดตั้งสมาคมหรือชมรมนักเรียนไทยในประเทศนั้น ๆ ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนด้วยกันในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่บ้าง ร่วมมือกันทำกิจกรรมทางการศึกษาวิจัยบ้าง แต่กิจกรรมที่กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศมักให้ความสำคัญอย่างมาก คือ กิจกรรม การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กับนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ และกับนักเรียนนักศึกษาจากประเทศอื่น ๆ

ผู้วิจัย เคยเป็นประธานกลุ่มนักเรียนไทยในเมืองทสึคุบะ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ริเริ่มจัดกลุ่มขึ้นตามความต้องการของนักเรียนไทยที่กำลังเรียนอยู่ที่ University of Tsukuba ประเทศญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ และได้ร่วมกับสมาชิกในกลุ่มจัดกิจกรรมออกร้านอาหารไทยและการแสดงด้านศิลปะของไทย ในงาน Cultural Festival ของ

มหาวิทยาลัยทสึคุบะทุกปี ตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังได้ไปร่วมจัดกิจกรรม Thai Night ที่ศูนย์ฝึกอบรมของ JICA ในเมือง ทสึคุบะ ซึ่งขณะนี้ยังคงดำเนินงานต่อเนื่องทุกปีเช่นเดียวกัน

กิจกรรมของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาไทยในต่างประเทศ น่าจะเกิดขึ้นทั่วไป ในแหล่งที่มีนักเรียนไทยไปศึกษาเล่าเรียนจำนวนมาก และเกิดจากความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทยของนักเรียนนักศึกษาทั้งหลายเมื่ออยู่ห่างไกลจากบ้านเมืองของตนเอง อย่างไรก็ตาม ความคงทนของแต่ละกลุ่ม มักจะไม่เท่าเทียมกัน บางกลุ่มที่มีผู้นำเป็นนักกิจกรรมวัฒนธรรมและตระหนักในความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ก็จะมีประสิทธิภาพสูง และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่บางกลุ่มก็อาจจะสูญสลายไปในเวลาอันสั้น เพราะขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในต่างประเทศ เช่น สำนักงานผู้ดูแลนักเรียน ฯลฯ อย่างจริงจัง

๕. การดำเนินงานของกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

หากพิจารณาโดยนิตินัย จะพบว่างานด้านสารนิเทศและการเผยแพร่ข้อมูลด้านวัฒนธรรม เป็นงานที่สำคัญมากงานหนึ่งกระทรวงการต่างประเทศ โดยมีกรมสารนิเทศ เป็นผู้รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์และการดำเนินงานทางวัฒนธรรมที่กระทรวงการต่างประเทศได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหรือเป็นเจ้าของเรื่อง ยกเว้นในกรณีความสัมพันธ์ทวิภาคีด้านวัฒนธรรมกับต่างประเทศ กลุ่มประเทศ และองค์กรระหว่างประเทศระดับภูมิภาค ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานภูมิภาค

ในทางปฏิบัตินั้น ความรับผิดชอบของกรมสารนิเทศกว้างไกลทั้งขอบเขตและเนื้อหาสาระ อีกทั้งยังต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในเวทีระหว่างประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ อธิบดีกรมสารนิเทศ ยังทำหน้าที่เป็นโฆษกกระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย เพราะกรมสารนิเทศเปรียบเสมือนสื่อกลาง ระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ และสาธารณชน ทั้งในระดับท้องถิ่นและต่างประเทศ

หากพิจารณาจากพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๑ จะพบว่า กรมสารนิเทศ มีอำนาจหน้าที่ คือ (๑) ประมวลและวิเคราะห์ข่าวต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ (๒) เผยแพร่ติดต่อ และประสานงานในกิจการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านศิลปะ การ

ศึกษา ศาสนา ดนตรี กีฬา การกีฬา เยาวชน วิทยาศาสตร์ และด้านอื่น ๆ กับ ต่างประเทศ (๓) ประชาสัมพันธ์และชี้แจงนโยบายและทัศนคติของประเทศไทยแก่ ผู้แทนหนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งติดตามข่าว บทความหนังสือพิมพ์ และข่าวสารต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ (๔) จัดทำรายการข่าว สารคดี และบทความ และควบคุมและบริหารสถานีวิทยุ ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบ ตลอดจนประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่ สถานีวิทยุต่างประเทศ และ (๕) ปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมสารนิเทศ หรือตามที่กระทรวงการต่างประเทศ หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม ในการสัมมนาเจ้าหน้าที่สารนิเทศ ๔ ภูมิภาคทั่วโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีการบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับนโยบายด้านสื่อมวลชนของ กระทรวงการต่างประเทศ และการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของประเทศไทย ในต่างประเทศ ซึ่งให้ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพปัญหา ในการดำเนินงานด้านสารนิเทศในต่างประเทศ หลายประการ เช่น

๑. ในภูมิภาคอเมริกา พบว่า ประเทศไทยมักมีปฏิริยาเฉพาะหน้า แต่ไม่ใช้ยุทธศาสตร์การให้ข่าวสาร (Information Strategy) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และมักจะมุ่งดำเนินงานในลักษณะที่เน้นเฉพาะประเด็น (Issue-oriented) มากจนเกินไป ดังนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นวิทยากรในการประชุมสัมมนา จึงเสนอแนะให้ปรับบทบาทของกรมสารนิเทศเป็น Bureau of Information of Thailand และทำงานในลักษณะตอบโต้ข่าวเป็นประเด็น ๆ ไป โดยทำจดหมายตอบโต้ที่มีความยาวไม่เกิน ๒ ย่อหน้า และมีผลเหมือนหนังสือพิมพ์ได้นำไปลงตีพิมพ์ ทั้งนี้ ให้จัดทำพิมพ์เขียวด้านนี้โดยมุ่งประชาสัมพันธ์ว่าประเทศไทยมีความโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย และเป็นประชาสังคม (Civil society)^{๑๕}

^{๑๔} พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๑.

^{๑๕} สรุปคำบรรยายของ กวี จงกิจถาวร ใน กระทรวงการต่างประเทศ. กรมสารนิเทศ. ภาพลักษณ์ไทย. กองประมวลและวิเคราะห์ข่าว. กรุงเทพฯ: หจก. อรุณการพิมพ์. ๒๕๔๐. น. ๑๗-๑๘.

๒. ในภูมิภาคยุโรป นายมีชัย วีระไวทยะ วิทยากรการประชุมสัมมนาเรื่องเดียวกันกับที่สหรัฐอเมริกา เสนอแนะว่า (๑) เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศต้องทราบที่ต่างประเทศสนใจเรื่องอะไร เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของเขาได้ (๒) ต้องมีเอกสารเผยแพร่เป็นภาษานั้น ๆ ให้พร้อม (๓) ต้องทราบว่าประเด็นปัญหาเรื่องใดสามารถติดต่อกับหน่วยงาน/บุคคลใด ในประเทศไทยโดยตรง เพื่อความสะดวกในการติดต่อข้อมูล และช่วยประชาสัมพันธ์หรือชี้แจง (๔) ควรมีโครงการ Internship ให้นักข่าวไปประจำตามสถานเอกอัครราชทูตต่าง ๆ ทุกปี เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้จะเป็นการลงทุนระยะยาว (Long-term Investment) (๕) ต้องทราบว่าในประเทศนั้น ๆ ใครเป็นมิตร (ally) กับไทยบ้าง เพื่อประโยชน์ในการช่วยประชาสัมพันธ์และหาแนวร่วม (๖) ให้กระทรวงการต่างประเทศเน้นการทูตวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) โดยอาจมีศูนย์วัฒนธรรมไทย (Thai Centers) จัดทะเบียนในลักษณะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government Organizations หรือ NGO's)^{๒๐}

นอกจากนี้ วิทยากรอีกท่านหนึ่ง คือ เอกอัครราชทูต เตช บุนนาค ได้เสนอความคิดเห็นที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านทูตวัฒนธรรมว่า ยังมีช่องทางในการดำเนินงานนโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมได้อีกมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะที่ผ่านมา นั้น ประสบปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากมองการประชาสัมพันธ์เชิงพาณิชย์มากกว่าจะมุ่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ ดังนั้น กระทรวงการต่างประเทศจึงควรมีงบประมาณจำนวนมากเพื่อดำเนินงานด้านการทูตวัฒนธรรม^{๒๑}

อธิบดีกรมสารนิเทศในขณะนั้น ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากเช่นเดียวกัน ว่าหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่เข้าใจว่าการทูตวัฒนธรรมคืออะไร และมองไม่เห็นผลที่เป็นรูปธรรมในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะเดียวกันงบประมาณ สำหรับการทูตเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ก็มีเพียง ๑๐.๕ ล้านบาท โดยให้กระทรวงการ

^{๒๐} อ้างแล้ว. น. ๓๗.

^{๒๑} อ้างแล้ว. น. ๔๔.

ศึกษา ศาสนา ดนตรี กีฬา การกีฬา เยาวชน วิทยาศาสตร์ และด้านอื่น ๆ กับ ต่างประเทศ (๓) ประชาสัมพันธ์และชี้แจงนโยบายและทัศนคติของประเทศไทยแก่ ผู้แทนหนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งติดตามข่าว บทความหนังสือพิมพ์ และข่าวสารต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ (๔) จัดทำรายการข่าว สารคดี และบทความ และควบคุมและบริหารสถานีวิทยุ ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบ ตลอดจนประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่ สถานีวิทยุต่างประเทศ และ (๕) ปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมสารนิเทศ หรือตามที่กระทรวงการต่างประเทศ หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม ในการสัมมนาเจ้าหน้าที่สารนิเทศ ๔ ภูมิภาคทั่วโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีการบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับนโยบายด้านสื่อมวลชนของ กระทรวงการต่างประเทศ และการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของประเทศไทย ในต่างประเทศ ซึ่งให้ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพปัญหา ในการดำเนินงานด้านสารนิเทศในต่างประเทศ หลายประการ เช่น

๑. ในภูมิภาคอเมริกา พบว่า ประเทศไทยมักมีปฏิริยาเฉพาะหน้า แต่ไม่ใช้ยุทธศาสตร์การให้ข่าวสาร (Information Strategy) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และมักจะมุ่งดำเนินงานในลักษณะที่เน้นเฉพาะประเด็น (Issue-oriented) มากจนเกินไป ดังนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นวิทยากรในการประชุมสัมมนา จึงเสนอแนะให้ปรับบทบาทของกรมสารนิเทศเป็น Bureau of Information of Thailand และทำงานในลักษณะตอบโต้ข่าวเป็นประเด็น ๆ ไป โดยทำจดหมายตอบโต้ที่มีความยาวไม่เกิน ๒ ย่อหน้า และมีผลเหมือนหนังสือพิมพ์ได้นำไปลงตีพิมพ์ ทั้งนี้ ให้จัดทำพิมพ์เขียวด้านนี้โดยมุ่งประชาสัมพันธ์ว่าประเทศไทยมีความโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย และเป็นประชาสังคม (Civil society)^{๑๕}

^{๑๔} พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๑.

^{๑๕} สรุปคำบรรยายของ กวี จงกิจถาวร ใน กระทรวงการต่างประเทศ. กรมสารนิเทศ. ภาพลักษณ์ไทย. กองประมวลและวิเคราะห์ข่าว. กรุงเทพฯ: หจก. อรุณการพิมพ์. ๒๕๔๐. น. ๑๗-๑๘.

๒. ในภูมิภาคยุโรป นายมีชัย วีระไวทยะ วิทยากรการประชุมสัมมนาเรื่องเดียวกันกับที่สหรัฐอเมริกา เสนอแนะว่า (๑) เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศต้องทราบว่ายี่สิบประเทศสนใจเรื่องอะไร เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของเขาได้ (๒) ต้องมีเอกสารเผยแพร่เป็นภาษานั้น ๆ ให้พร้อม (๓) ต้องทราบว่ายี่สิบประเด็นปัญหาเรื่องใดสามารถติดต่อกับหน่วยงานบุคคลใด ในประเทศไทยโดยตรง เพื่อความสะดวกในการติดต่อข้อมูล และช่วยประชาสัมพันธ์หรือชี้แจง (๔) ควรมีโครงการ Internship ให้นักข่าวไปประจำตามสถานเอกอัครราชทูตต่าง ๆ ทุกปี เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้จะเป็นการลงทุนระยะยาว (Long-term Investment) (๕) ต้องทราบว่าในประเทศนั้น ๆ ใครเป็นมิตร (ally) กับไทยบ้าง เพื่อประโยชน์ในการช่วยประชาสัมพันธ์และหาแนวร่วม (๖) ให้กระทรวงการต่างประเทศเน้นการทูตวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) โดยอาจมีศูนย์วัฒนธรรมไทย (Thai Centers) จัดทะเบียนในลักษณะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government Organizations หรือ NGO's) ^{๒๐}

นอกจากนี้ วิทยากรอีกท่านหนึ่ง คือ เอกอัครราชทูต เตช บุนนาค ได้เสนอความคิดเห็นที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านทูตวัฒนธรรมว่า ยังมีช่องทางในการดำเนินงานนโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมได้อีกมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะที่ผ่านมา นั้น ประสบปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากมองว่าการประชาสัมพันธ์เชิงพาณิชย์มากกว่าจะมุ่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ ดังนั้น กระทรวงการต่างประเทศจึงควรมุ่งงบประมาณจำนวนมากเพื่อดำเนินงานด้านการทูตวัฒนธรรม ^{๒๑}

อธิบดีกรมสารนิเทศในขณะนั้น ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากเช่นเดียวกัน ว่าหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่เข้าใจว่าการทูตวัฒนธรรมคืออะไร และมองไม่เห็นผลที่เป็นรูปธรรมในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันงบประมาณ สำหรับการทูตเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ก็มีเพียง ๑๐.๕ ล้านบาท โดยให้กระทรวงการ

^{๒๐} อ้างแล้ว. น. ๓๗.

^{๒๑} อ้างแล้ว. น. ๔๔.

ต่างประเทศเป็นผู้คุมนโยบาย แต่ให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้บริหารเงิน ^{๒๒}

๖. การดำเนินงานโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับกรม ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งของรัฐซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับต่างประเทศ โดยอาศัยศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสื่อ ดังที่ระบุใน กรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) ข้อ ๖ ซึ่งระบุว่า ให้ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนหลาย ๆ รูปแบบ ด้วยการเลือกพื้นศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ ทั้งในแง่ผู้รับและผู้ให้ และใช้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้าใจและภาพพจน์อันดีระหว่างประเทศ ^{๒๓}

การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับต่างประเทศ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ อยู่ในความรับผิดชอบของกองวัฒนธรรมสัมพันธ์ต่างประเทศ ซึ่งแบ่งงานออกเป็นหลายฝ่าย อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับต่างประเทศตามบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็มีลักษณะเป็นงานเฉพาะกิจ และส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระราชวงศ์ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศที่เชิญไปจัดการแสดงเป็นครั้งคราว ในขณะที่เดียวกัน การกำหนดนโยบายเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศก็เป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ และค่อนข้างมีอุปสรรคในการจัดทำแผนร่วมกันระหว่างกรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ กับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ อันเนื่องมาจากโครงสร้างของ “คณะกรรมการวัฒนธรรม

^{๒๒} อ้างแล้ว.

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๒๓๕ - ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๒๔. น. ๑๓.

แห่งชาติ" ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายวัฒนธรรมของประเทศไทยในขณะนี้ ไม่ได้กำหนดให้มี "ผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศ" เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ในขณะที่มีผู้แทนจากกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ อยู่ด้วย คือ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ อธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมศิลปากร และเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ อีก ๘ ท่าน

การเผยแพร่วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย

การเผยแพร่วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ฯลฯ มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีทั้งองค์กรของรัฐ องค์กรทางศาสนา องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และอาสาสมัครในระดับบุคคล เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น

๑. สำนักข่าวสารของสถานทูตหรือสถานเอกอัครทูต อาทิ สำนักข่าวสารญี่ปุ่น สำนักข่าวสารอเมริกัน เป็นหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารเชิงบวกและพยายามแก้ไขข่าวที่ให้ภาพพจน์เชิงลบ เกี่ยวกับประเทศของตน ตลอดจนรวบรวมข่าวสารเกี่ยวกับประเทศไทย ในด้านวัฒนธรรม ส่งให้กับรัฐบาลของตนด้วย^{๒๔} สำนักข่าวสารบางแห่ง ทำหน้าที่ดูแลงานทุนการศึกษาด้วย เช่น สำนักข่าวสารญี่ปุ่น

๒. ศูนย์วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย เช่น ศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น สถาบันเกอเธ่ (เยอรมัน) ฯลฯ เป็นหน่วยงานกึ่งเอกชน ซึ่งรัฐบาลให้การสนับสนุน ทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมของตนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศไทยอย่างกว้างขวาง เช่น การจัดฉายภาพยนตร์ การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดแสดงนิทรรศการ การพิจารณาจัดสรรทุนสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เป็นต้น

^{๒๔} ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ของสำนักข่าวสารต่างประเทศแห่งหนึ่ง แสดงว่า จะมีการตัดข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันในประเทศไทย ส่งให้กับรัฐบาลของตนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม หากพบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับประเทศนั้น

๓. ศูนย์หรือสถาบันส่งเสริมการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศไทย เช่น สถาบันสอนภาษา เอ.ยู.เอ ซึ่งเป็นสถาบันสอนภาษาอังกฤษซึ่งดำเนินงานโดยสมาคมนักเรียนเกาอเมริกา สถาบันส่งเสริมการสอนภาษาญี่ปุ่น (ตั้งอยู่ที่อาคารเสริมมิตร ชั้น ๑๑ ถนนสุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ให้ฝึกอบรมครูสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย และเปิดสอนภาษาญี่ปุ่นเพื่อการวิจัยการสอน ให้แก่นักเรียนจำนวนหนึ่งด้วย

๔. หอสมุดหรือศูนย์สารสนเทศ เช่น บริติชเคาน์ซิล (British Council) ซึ่งตั้งอยู่ที่สยาม สแควร์ เป็นหน่วยงานที่ให้บริการข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอังกฤษ อาทิ สถาบันการศึกษาในอังกฤษที่รับนักศึกษาต่างชาติ เอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับอังกฤษ วรรณคดีอังกฤษ เป็นต้น

๕. โรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่จัดสอนเป็นภาษาอังกฤษ และมีแนวโน้มว่าจะมีผู้เรียนที่เป็นคนไทยเข้าไปเรียนเพิ่มขึ้น หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจของไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา

๖. มูลนิธิต่าง ๆ ที่สนับสนุนการเผยแพร่วัฒนธรรมของตนให้แก่ชาวต่างชาติ อาทิ มูลนิธิฟูลไบรท์ (ของสหรัฐอเมริกา) มูลนิธิญี่ปุ่น ฯลฯ

๗. สมาคมหรือสโมสรต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยยึดหลักความสมัครใจของสมาชิก เพื่อขยายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของตนกับประเทศไทยให้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์แบบทวิภาคีและพหุภาคี อาทิ สโมสรโรตารี สโมสร เจ.ซี. สมาคมศิษย์เกาสหรัฐอเมริกา สมาคมศิษย์เก่าเยอรมัน สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น เป็นต้น

การดำเนินงานขององค์กรทางวัฒนธรรมของต่างประเทศ ที่อยู่ในประเทศไทย เหล่านี้ ได้รับการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากภาครัฐ โดยผ่านทูตวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ ซึ่งบางประเทศอาจมีจำนวนเพียงคนเดียว แต่บางประเทศอาจจะมี

หลายคนและถือว่าหัวหน้าหน่วยงานทางวัฒนธรรมแต่ละหน่วยงาน เป็นทูตวัฒนธรรม เช่นเดียวกัน^{๒๕}

ความหมาย ความสำคัญ และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของทูตวัฒนธรรม

ความหมายโดยทั่วไปของคำว่า “ทูตวัฒนธรรม” หมายถึง เจ้าหน้าที่ที่รัฐบาลได้แต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานสัมพันธ์กับต่างประเทศ ด้านวัฒนธรรม (Cultural Relations Officer) ซึ่งแปลตรงกับภาษาอังกฤษว่า Cultural Attache’

ทูตวัฒนธรรมของบางประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส เป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปดำเนินงานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศหลายฝ่าย เพราะเนื้อหาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีขอบข่ายกว้างขวางมาก และอาจจะมีหัวหน้าทูตวัฒนธรรม ในตำแหน่งที่ เรียกว่า Cultural Counselor เป็นผู้บังคับบัญชาทูตวัฒนธรรมฝ่ายต่าง ๆ อีกด้วย โดยเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะมีสถานภาพทางการทูต และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสในต่างประเทศ

บางประเทศ อาจจะต้องตั้งทูตวัฒนธรรมมาจากกระทรวงอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่กระทรวงการต่างประเทศ แต่ให้มีสถานภาพทางการทูตในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ภายใต้การกำกับดูแลของเอกอัครราชทูตหรืออัครราชทูต เช่น ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีทูตวัฒนธรรมหลายฝ่าย โดยฝ่ายการศึกษาและการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร เป็นเจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการ (Monbusho) เป็นต้น

ทูตวัฒนธรรม มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทูตด้านอื่น ๆ เพราะงานวัฒนธรรมเป็นงานที่มองผลระยะยาว และมีขอบเขตกว้างขวางมาก เกี่ยวข้องกับวิถีดำเนินชีวิตทุก

^{๒๕} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักข่าวสารญี่ปุ่น และผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๓ ซึ่งทั้งบุคคลทั้งสองยืนยันว่า ทั้งคู่เป็นทูตวัฒนธรรม และผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมภาษาญี่ปุ่น ก็เป็นทูตวัฒนธรรมด้วย เช่นเดียวกัน โดยสังกัดอยู่ในสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ในระยะที่ปฏิบัติงานทูตวัฒนธรรม แต่ได้เสร็จสิ้นภารกิจแล้ว อาจจะไปสังกัดเดิม เช่น ผู้อำนวยการสำนักข่าวสาร ซึ่งตามปกติจะถูกคัดเลือกจากบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการ (Monbusho) ก็จะกลับไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อสิ้นสุดภารกิจการเป็นทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ

ด้านของคนทั้งมวลในสังคม นับตั้งแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน การแต่งกาย วิธีทำงาน วิธีพักผ่อน ฯลฯ ซึ่งปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ศาสนา ระเบียบประเพณี ฯลฯ นอกจากนั้น วัฒนธรรมยังเป็นเครื่องแสดงความเจริญและแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ในปัจจุบัน อิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสารได้มีส่วนทำให้สังคมโลกมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมากขึ้น รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงพยายามที่จะจัดตั้งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร เพื่อทำหน้าที่ด้านความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศขึ้น เป็นการเฉพาะ

คุณสมบัติทั่วไปของทูตวัฒนธรรม ซึ่งมีผู้เสนอแนะไว้ใน การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๔ คือ ^{๒๖}

๑. เป็นผู้ที่มีทักษะในการทำงานกับประเทศที่ตนได้รับแต่งตั้ง
๒. เป็นผู้ที่จะสามารถใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ทางวัฒนธรรม
๓. เป็นนักวิชาการที่มีปัญญา เข้าใจและเห็นคุณค่าของความรู้ในเรื่องที่ตนไม่มี

ความรู้เฉพาะ

๔. สามารถสร้างจินตนาการและศรัทธาอันแรงกล้า

๕. โดยภาพรวม เป็นผู้ใหญ่ที่มีการศึกษาดี มีการปรับตัวและมีวิจารณ์ญาณที่ดี เป็นผู้มีความรู้ภาษาต่างประเทศที่ตนไปปฏิบัติอยู่ถึงขั้นใช้การได้ หรือพร้อมที่จะฝึกฝน และหาความรู้ในภาษานั้น ๆ จนสามารถใช้การได้

สรุป

การดำเนินงานวัฒนธรรม เพื่อความสัมพันธ์อันดีกับต่างประเทศ เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของการต่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น แนวโน้มของการดำเนินงานในด้านนี้ เน้นการให้ ซึ่งเป็น “เชิงรุก” มากกว่า “การรับ” และจะต้องมีทูตวัฒนธรรมซึ่งรับผิดชอบงานด้านนี้โดยเฉพาะ ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนที่เห็นความสำคัญของงานความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ

^{๒๖} ใน “นโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาและแนวคิดของท่านปรีดี พนมยงค์”. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กึ่งหัน.

ดำเนินงานทางวัฒนธรรมอยู่บ้างแล้ว แต่มักจะไม่มีพลัง และไม่มีความต่อเนื่อง เท่ากับการมีทูตวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานระหว่างองค์กรและบุคคลเหล่านี้กับรัฐบาล เพื่อให้เกิดการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงาน และการแก้ปัญหาที่องค์กรและบุคคลแก้ไขด้วยตนเองไม่ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา พบว่า การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ โดยผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานทางศาสนาร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีผลดีที่น่ายึดถือเป็นแบบอย่าง แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะในด้านงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ และเมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงานของทูตวัฒนธรรมในสังกัดกรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ ก็พบว่ายังไม่มี ความชัดเจนเรื่องนโยบายและแผนการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังให้การบริหารงานส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรม ในต่างประเทศเป็นภาระหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่ไม่มีผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศอยู่ในคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติโดยตำแหน่ง จึงทำให้ขาดการประสานงานในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ทำให้งานการทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศค่อนข้างจะมีปัญหา ถ้าเทียบกับงานทูตวัฒนธรรมของต่างประเทศที่พบอยู่ในประเทศไทย

บทที่ ๓

การวิเคราะห์บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศ

การเสนอผลการวิเคราะห์บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย จะนำเสนอตามตัวแปรตามที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยผลการสัมภาษณ์ทูตวัฒนธรรม หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมของ ๑๐ ประเทศ เรียงตามลำดับตัวอักษร ได้แก่ จีน (สาธารณรัฐประชาชนจีน) ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย โดยจำแนกเป็น ๒ หัวข้อ คือ

๑. ภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรม
๒. ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จ

ภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรม

จีน

จากการสัมภาษณ์ นายเฉิน ยูเซน (Mr. Qin Yusen) ตำแหน่งที่ปรึกษาทางวัฒนธรรม (Cultural Counsellor) พบว่า ภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรมจีน ในประเทศไทย คือ

๑. การกระตุนและประสานงาน ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน ด้านศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุข กีฬา เยาวชน
๒. ให้ความร่วมมือกับสมาคมหรือองค์กร ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช่วยประสานงานการเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญการฝังเข็มและการนวด จากประเทศจีน ตามความต้องการของ สมาคมมิตรภาพไทย-จีน ประสานงานนักแสดงกายกรรมจีนไปแสดงที่ Fantasy Island ในจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น
๓. ประสานงานการลงนามความร่วมมือทางการศึกษา ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในประเทศจีนกับทบวงมหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งรัฐบาลจีนให้การสนับสนุนการก่อสร้าง ศูนย์วัฒนธรรม-ภาษาจีน

๔. เป็นตัวแทนของประเทศจีน ในการรับเสด็จและถวายความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมจีนและความรู้ด้านจีนศึกษา ให้แก่พระราชวงศ์ของไทย

๕. ช่วยอำนวยความสะดวกและดูแลความเรียบร้อยให้แก่ผู้นำหรือผู้แทนของประเทศไทย ในการเยือนประเทศจีน

ญี่ปุ่น

จากการสัมภาษณ์ เลขานุการเอกประจำสำนักข่าวสารญี่ปุ่น และผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ได้ทราบว่า ทูตวัฒนธรรมญี่ปุ่นในประเทศไทย มีหลายฝ่าย และแบ่งงานกันทำตามภารกิจหลักของแต่ละฝ่าย ดังนี้

๑. ด้านการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา เป็นภารกิจของเลขานุการเอก ประจำสำนักข่าวสารญี่ปุ่น (Japan Information Center) มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ

๑.๑ การพิจารณาให้เงินอุดหนุนแก่หน่วยงานในประเทศไทยเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์เพื่อใช้ในการศึกษาด้านวัฒนธรรม เรียกเงินอุดหนุนประเภทนี้ว่า Cultural Grant

๑.๒ การบริหารงานสอบชิงทุนรัฐบาลญี่ปุ่น (Monbusho Scholarship) การเตรียมตัวนักเรียนทุนก่อนไปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น และการพิจารณาสนับสนุนกิจกรรมของสมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น เป็นต้น

๑.๓ ให้ข่าวสารข้อมูลกับหน่วยงานในประเทศไทยเกี่ยวกับระบบการศึกษาญี่ปุ่น และการรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการศึกษาไทย เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นในประเทศไทย และกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น

๑.๔ การร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ของญี่ปุ่นในประเทศไทย ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม

๒. ด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางศิลปะและวัฒนธรรม เป็นภารกิจของมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ซึ่งดำเนินงานภายใต้ชื่อ “ศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น” โดยมีผู้อำนวยการของศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นผู้บริหาร และมีฐานะเป็นทูตวัฒนธรรมอีกคนหนึ่งด้วย ภารกิจที่สำคัญของมูลนิธิญี่ปุ่นในประเทศไทย คือ

๒.๑ แลกเปลี่ยนบุคคลทางวัฒนธรรมกับประเทศไทย

๒.๒ เชิญบุคคลที่มีชื่อเสียงของไทยไปเยือนประเทศญี่ปุ่น

- ๒.๓ ส่งเสริมการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ๒.๔ ส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ๒.๕ แลกเปลี่ยนกับประเทศไทยในด้านศิลปะ ประเภทจิตรศิลป์
- ๒.๖ แลกเปลี่ยนศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ ละคร ฯลฯ) กับประเทศไทย
- ๒.๗ แลกเปลี่ยนเอกสารสิ่งพิมพ์กับประเทศไทย
- ๒.๘ แลกเปลี่ยนภาพยนตร์กับประเทศ
- ๒.๙ งานอื่น ๆ ที่รัฐบาลญี่ปุ่นมอบหมาย

นิวซีแลนด์

สุภาวดี บุรินทร์โกษฐ์ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมธุรกิจและประชาสัมพันธ์ (Executive Officer of Business and Public Affairs) ของสถานเอกอัครราชทูตนิวซีแลนด์ประจำประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของทูตวัฒนธรรมนิวซีแลนด์ ดังนี้

๑. การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับประเทศนิวซีแลนด์อย่างกว้างขวาง โดยมี Website ชื่อ www.mfat.govt.nz เป็นช่องทางการให้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพสูง
๒. การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของประเทศไทย กับรัฐบาลของประเทศนิวซีแลนด์ ในด้านธุรกิจ การศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๓. การให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจ การศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ของประเทศนิวซีแลนด์ แก่บุคคลและภาคเอกชนในประเทศไทย
๔. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศไทยในนามของประเทศนิวซีแลนด์ เช่น การเชิญนักแสดงเผ่าเมารีมาจัดการแสดง การจัดแสดงวิถีทำอาหารนิวซีแลนด์ และการเชิญนักดนตรีที่เป็นตัวแทนของประเทศไทยไปแสดงในประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น
๕. การส่งเสริมให้คนไทยไปศึกษาต่อในประเทศนิวซีแลนด์ โดยจัดให้สถาบันการศึกษาในนิวซีแลนด์มาเผยแพร่ข้อมูลในงาน Education Fair ซึ่งหมุนเวียนไปตามเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศไทย เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ หาดใหญ่ ฯลฯ

- ๒.๓ ส่งเสริมการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ๒.๔ ส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ๒.๕ แลกเปลี่ยนกับประเทศไทยในด้านศิลปะ ประเภทจิตรศิลป์
- ๒.๖ แลกเปลี่ยนศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ ละคร ฯลฯ) กับประเทศไทย
- ๒.๗ แลกเปลี่ยนเอกสารสิ่งพิมพ์กับประเทศไทย
- ๒.๘ แลกเปลี่ยนภาพยนตร์กับประเทศ
- ๒.๙ งานอื่น ๆ ที่รัฐบาลญี่ปุ่นมอบหมาย

นิวซีแลนด์

สุภาวดี บุรินทร์โกษฐ์ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมธุรกิจและประชาสัมพันธ์
(Executive Officer of Business and Public Affairs) ของสถานเอกอัครราชทูต
นิวซีแลนด์ประจำประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของทูตวัฒนธรรมนิวซีแลนด์
ดังนี้

๑. การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับประเทศนิวซีแลนด์อย่างกว้างขวาง โดยมี
Website ชื่อ www.mfat.govt.nz เป็นช่องทางการให้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพสูง
๒. การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของประเทศไทย กับ
รัฐบาลของประเทศนิวซีแลนด์ ในด้านธุรกิจ การศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๓. การให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจ การศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ของประเทศ
นิวซีแลนด์ แก่บุคคลและภาคเอกชนในประเทศไทย
๔. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศไทยในนามของประเทศ
นิวซีแลนด์ เช่น การเชิญนักแสดงเมารีมาจัดการแสดง การจัดแสดงวิธีทำอาหาร
นิวซีแลนด์ และการเชิญนักดนตรีที่เป็นตัวแทนของประเทศไทยไปแสดงในประเทศ
นิวซีแลนด์ เป็นต้น
๕. การส่งเสริมให้คนไทยไปศึกษาต่อในประเทศนิวซีแลนด์ โดยจัดให้สถาบัน
การศึกษาในนิวซีแลนด์มาเผยแพร่ข้อมูลในงาน Education Fair ซึ่งหมุนเวียนไปตาม
เมืองใหญ่ ๆ ของประเทศไทย เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ หาดใหญ่ ฯลฯ

ฝรั่งเศส

นายกาย เดอ ลา เชอวาเลอรี (Mr. Guy de la Chevalerie) ตำแหน่งที่ปรึกษาทางวัฒนธรรม (Cultural Counsellor) ของสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรมฝรั่งเศสในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ ๔ ฝ่าย ดังนี้

๑. ฝ่ายความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีทูตวัฒนธรรมในตำแหน่งที่เรียกว่า Attaché de coopération scientifique et technique รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการ ทาง การศึกษาต่อเนื่องด้านวิชาชีพ (Formation professionnelle continue) การส่งเสริมความรู้ด้านสถาปัตยกรรมของชุมชนเมือง (Architecture et urbanisme) การส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายและการปกครอง (droit et administration publique)

๒. ฝ่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย มีทูตวัฒนธรรมในตำแหน่งที่เรียกว่า Attaché de coopération universitaire รับผิดชอบเกี่ยวกับการวิจัย และการประสานความร่วมมือทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และการวิจัย กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับฝ่ายที่ ๑ ซึ่งกล่าวแล้วข้างต้น

๓. ฝ่ายความร่วมมือทางภาษาฝรั่งเศส มีทูตวัฒนธรรมในตำแหน่งที่เรียกว่า Attaché de coopération pour le français รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือกับโรงเรียนมัธยมในประเทศไทยด้านการสอนภาษาฝรั่งเศส การฝึกอบรมและประชุมสัมมนาครูสอนภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

๔. ฝ่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมและศิลปะ มีทูตวัฒนธรรมในตำแหน่งที่เรียกว่า Attaché culturelle Coopération culturelle et artistique รับผิดชอบงานความร่วมมือด้าน ข้อมูลและสารสนเทศ โสตทัศนศึกษา และภาพยนตร์ การประสานงานกับศิลปินและจิตรกรชาวฝรั่งเศสให้เข้ามาจัดการแสดงในประเทศไทย และการให้ทุนศึกษาต่อด้านศิลปะในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

เยอรมัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฤทธิรัตน์ รตโนภาส ตำแหน่งผู้จัดการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน (Manager of Thai-Deutsche Kulturstiftung) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหลักของมูลนิธิวัฒนธรรมประจำสถานเอกอัครราชทูตเยอรมันประจำประเทศไทย ซึ่งปัจจุบัน ชื่อ นายเพเตอร์ ฟิงเกอร์ (Mr. Peter Finger) ดังนี้

๑. การทำหน้าที่เป็นผู้แทนของเอกอัครราชทูตเยอรมันประจำประเทศไทย ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทยจัดขึ้น หรือที่จัดขึ้นโดยภาครัฐและเอกชนของเยอรมันในประเทศไทย

๒. การประสานงานความร่วมมือระหว่างประเทศเยอรมันกับประเทศไทย และให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม

๓. การเป็นรองประธานกรรมการอำนวยการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน โดยตำแหน่ง ซึ่งจะมีการประชุมคณะกรรมการ เดือนละอย่างน้อย ๑ ครั้ง

มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน ก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ *

(๑) ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนไทยและคนเยอรมัน

(๒) จัดตั้งและสนับสนุนศูนย์ไทย-เยอรมัน ในกิจการเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม การศึกษา และการกีฬาในประเทศไทย

(๓) สนับสนุนการพิมพ์และการเผยแพร่ตำรา ข่าวสาร เอกสารวิจัย และงานวิชาการเกี่ยวกับประเทศไทยและเยอรมัน

(๔) จัดทุนการศึกษา การดูงาน และการสัมมนา

(๕) ร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์

(๖) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

๔. การสนับสนุนกิจกรรมของสถาบันวัฒนธรรมเกอเธ่ (Goethe Institut) ในประเทศไทย สถาบันดังกล่าวนี้ก่อตั้งขึ้นโดยเอกชนของเยอรมันเพื่อจัดสอนภาษาเยอรมันในต่างประเทศทั่วโลก สถาบันเกอเธ่ในประเทศไทยในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ตั้งสำนักงานมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน มีหอประชุมเพื่อจัดกิจกรรมด้าน

* อ้างจากแผ่นพับประชาสัมพันธ์ เรื่อง "มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน".

วัฒนธรรม เปิดบริการร้านอาหารเยอรมันแก่บุคคลทั่วไป และเปิดบริการสระว่ายน้ำกับห้องบริหารร่างกายให้แก่สมาชิก ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นต้นมา

สวีเดน

นายเฮนริก เนลสัน (Mr. Henrik Nelson) ตำแหน่งเลขานุการโท ประจำสถานเอกอัครราชทูตสวีเดนประจำประเทศไทย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของทูตวัฒนธรรมสวีเดนในประเทศไทย ดังนี้

๑. รับผิดชอบภารกิจด้านเศรษฐศาสตร์และผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยการเดินทางไปตรวจเยี่ยมและสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพในค่ายอพยพต่าง ๆ เป็นประจำทุกเดือน

๒. ประสานงานด้านวัฒนธรรมและด้านการศึกษากับรัฐบาลไทย

๓. ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมไทย แก่ชาวสวีเดนที่ต้องการข้อมูลดังกล่าว

โดยสรุป ภารกิจหลักที่ทูตวัฒนธรรมสวีเดนในประเทศไทยปฏิบัติอยู่ตามที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงการต่างประเทศสวีเดน คือ การดูแลผู้อพยพ และการส่งเสริมเศรษฐกิจ มากกว่าการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมโดยตรง

สหรัฐอเมริกา

นายไมเคิล อาร์. เทิร์นเนอร์ (Mr. Michael R. Turner) ตำแหน่ง รองผู้ช่วยทูตฝ่ายวัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหลักของทูตวัฒนธรรม ดังนี้

๑. การบริหารงานในสำนักงานทูตวัฒนธรรม (Office of Cultural Attache') ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกองประชาสัมพันธ์ (Division of Public Affairs) และมีขอบข่ายงานที่กว้างขวางมาก เพราะในระยะ ๑๕ ปี ที่ผ่านมานี้ ภารกิจต่าง ๆ ของทูตวัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปทุกปี โดยพยายามปรับตัวตามการเมือง

๒. การดำเนินงานหลักที่เคยปฏิบัติอยู่ ในขณะที่ยังเป็นสำนักข่าวสารอเมริกัน (United States Information Service หรือ USIS) เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกา

๓. การส่งเสริมให้บุคคล กลุ่มบุคคล ศิลปินและกลุ่มศิลปินอเมริกัน เผยแพร่ วัฒนธรรมที่ดีของอเมริกัน เช่น ความเป็นประชาธิปไตยแบบอเมริกัน กฎหมายอเมริกัน วิธีดำเนินงานธุรกิจแบบอเมริกัน ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน วิทยาลัยชุมชน และ ศิลปะการแสดงต่าง ๆ ที่ไม่ค่อยปรากฏทางสื่อภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ในต่างประเทศ แต่เป็นวิถีชีวิตของชาวอเมริกัน เช่น Jazz Trio (เรียกว่า Jazz Ambassador) เป็นต้น

๔. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนบุคคลทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา เช่น การแลกเปลี่ยนจิตรกรอเมริกัน กับจิตรกรจาก มหาวิทยาลัยศิลปากรของประเทศไทย เป็นต้น

๕. การส่งเสริมกิจกรรมของสมาคมนักเรียนเกาออเมริกัน (AUA) เช่น การสอน ภาษา ฯลฯ

ออสเตรเลีย

อาทิสชา เอนกสัมพันธ์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่การศึกษา (Project Officer, Australian Education International) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การบังคับบัญชาของ นายโทนี มิตเชเวอร์ (Mr. Tony Mitchever) ที่ปรึกษาด้านการศึกษา ของสถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของทูตวัฒนธรรม ออสเตรเลียว่า มีการแบ่งงานเป็น ๒ กอง คือ

๑. กองประชาสัมพันธ์ (Public Affairs Division) รับผิดชอบการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับประเทศออสเตรเลีย รวมทั้งการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนด้านศิลปะและ วัฒนธรรม โดยมีฝ่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรม (Cultural Department) สังกัดอยู่ใน กองประชาสัมพันธ์ และมี เจ้าหน้าที่ชาวไทยเป็นผู้รับผิดชอบการประสานงานด้าน วัฒนธรรมเป็นการเฉพาะ

๒. กองการศึกษา (Education Division) รับผิดชอบการประสานความร่วมมือ ทางการศึกษากับประเทศไทย และการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาต่อ ในประเทศ ออสเตรเลีย โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ชาวไทยรับผิดชอบงานการศึกษา ในฝ่ายที่เรียกว่า Education International

อังกฤษ

โซมา เฟซซาดิ (Soma Fezzardi) ตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษา (Assistant Director – Education) ของบริติชเคาน์ซิล (The British Council) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรมของประเทศอังกฤษ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหลักของบริติชเคาน์ซิล ซึ่งทำหน้าที่เสมือนทูตวัฒนธรรมของอังกฤษ โดยไม่มีสถานภาพทางการทูต (not to have diplomatic status) ดังนี้

๑. การเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ และส่งเสริมศักยภาพครูผู้สอนภาษาอังกฤษในประเทศไทย

๒. การเผยแพร่ผลงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมของอังกฤษ เช่น จัดมหกรรมฉายภาพยนตร์ (Films Festival) เป็นต้น

๓. การแลกเปลี่ยนทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม เช่น การแลกเปลี่ยนนักวิจัย การแลกเปลี่ยนภาพศิลปะ การแลกเปลี่ยนแฟนไซน์โชว์ เป็นต้น

๔. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอังกฤษ ในรูปแบบของห้องสมุด การกระจายเสียงทางวิทยุ การแพร่ภาพและเสียงทางโทรทัศน์ ฯลฯ โดยร่วมมือกับสถานี บี.บี.ซี. (BBC) และองค์กรเอกชนของอังกฤษในประเทศไทย

๕. การรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความร่วมมือทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมระหว่างประเทศอังกฤษกับประเทศไทยให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ โดยจัดทำเป็นรายงานประจำปี

ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า งานด้านวัฒนธรรมของอังกฤษในประเทศไทย มีขอบข่ายที่กว้างขวาง ยากที่จะระบุได้ว่าจะเน้นสิ่งใดบ้าง และเนื่องจากเป็นงานที่หวังผลในระยะยาว จึงส่งเสริมกิจกรรมความร่วมมือแบบ Mutual Partnership เป็นพิเศษ เพราะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

อินโดนีเซีย

รองศาสตราจารย์ บูดิโอโน มิสเมล (Prof. Jr. Budiono Mismail) ตำแหน่ง ทูตการศึกษาและวัฒนธรรม (Education and Cultural Attache') ของสถานเอกอัคร

ทูตอินโดนีเซียประจำประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลว่า ทูตวัฒนธรรมของประเทศไทย มีภารกิจสำคัญ คือ

๑. การส่งเสริมความร่วมมือในด้านการศึกษา วัฒนธรรม การวิจัย และวิทยาศาสตร์ ระหว่างประเทศอินโดนีเซีย กับประเทศไทย

๒. การแสวงหาโอกาสที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้เกี่ยวกับอินโดนีเซีย (อินโดนีเซียศึกษา) ในบริบทของการศึกษา การสอนภาษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

๓. การสังเกตการณ์เกี่ยวกับพัฒนาการของประเทศไทยในด้านการศึกษา วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ และใช้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยป้อนเข้า (Inputs) ในสาขาวิชาที่ใกล้เคียงกันของอินโดนีเซีย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสองประเทศ

๔. การเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา วัฒนธรรม วิจัย และวิทยาศาสตร์ ในประเทศไทย

๕. การพัฒนาสังคมของชาวอินโดนีเซียซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา และผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีพัฒนาการด้านเอกลักษณ์ของชาติและส่งเสริมวัฒนธรรมอินโดนีเซีย ในประเทศไทย

๖. การปรับกิจกรรมในภารกิจของทูตวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับงบประมาณและแผนวัฒนธรรมแห่งชาติอินโดนีเซีย

๗. การรายงานผลเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินงานแล้ว ให้แก่รัฐบาลอินโดนีเซียทราบ

สรุป

ทูตวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ที่เป็นกรณีศึกษา มีภารกิจแตกต่างกันไป แต่อาจจะสรุปได้ดังนี้

๑. การเป็นผู้แทนประเทศของตนในงานพิธีการต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศไทย ภารกิจด้านนี้ ทูตวัฒนธรรมจากประเทศที่เป็นกรณีศึกษาส่วนใหญ่จะได้รับมอบหมายจากเอกอัครราชทูต

๒. การสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมือที่มุ่งเพื่อสร้างความเข้าใจในด้านดีเกี่ยวกับประเทศชาติ ผู้คน วิถีชีวิต แนวคิด เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองของประเทศตน ให้เกิดขึ้นกับคนไทยโดยทั่วไป โดยใช้ภาษาประจำชาติของตนเป็นเครื่องมือ เช่น ญี่ปุ่น จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน

๓. การแลกเปลี่ยนศิลปะประจำชาติและศิลปะท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมมิตรภาพกับประเทศไทย โดยเน้นเอกลักษณ์ทางศิลปะในระดับที่ใกล้เคียงกับไทย เช่น ญี่ปุ่น จีน อินโดนีเซีย ฝรั่งเศส นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา

๔. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมของตน โดยใช้ภาษาไทย หรือใช้เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นคนไทย หรือใช้ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล หรือใช้ภาษาของตนเอง โดยมีรูปแบบการเผยแพร่ที่หลากหลาย เช่น หนังสือ เอกสารแจก ภาพยนตร์ สารคดี ละครเวที ฯลฯ การดำเนินภารกิจด้านนี้ของทูตวัฒนธรรม มีทุกประเทศที่เป็นกรณีศึกษา แต่ปริมาณและคุณภาพต่างกัน

๕. การรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษา สังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมของประเทศไทย และรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศของตน เช่น ภารกิจของทูตวัฒนธรรมประจำสำนักข่าวสารญี่ปุ่น และสำนักข่าวสารอเมริกัน เป็นต้น

๖. การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเพื่อรับทุนการศึกษา ทุนวิจัย ทุนสนับสนุนการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว ระหว่างประเทศของตนกับประเทศไทย ภารกิจด้านนี้ เป็นของทูตวัฒนธรรมจากประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน

๗. การเสริมความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มคนชาติเดียวกับตน ซึ่งได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย เช่น ภารกิจของทูตวัฒนธรรมอินโดนีเซีย

๘. การสนับสนุนกิจกรรมของบุคคล กลุ่ม สมาคม หรือมูลนิธิต่าง ๆ ในประเทศเจ้าภาพซึ่งตั้งขึ้นเพื่อเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของประเทศตนกับประเทศไทย เช่น ภารกิจของทูตวัฒนธรรมเยอรมัน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ

ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จ

ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจทูตวัฒนธรรม ประสบผลสำเร็จนั้น ส่วนใหญ่ จะได้มาจากสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตพบ ในการไปสำรวจภาคสนาม โดยจะเน้นเฉพาะยุทธศาสตร์ที่สำคัญของแต่ละประเทศ ดังนี้

จีน

งานวัฒนธรรมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้งานทูตวัฒนธรรมประสบผลสำเร็จ เช่น

๑. แต่งตั้งทูตวัฒนธรรมจากบุคลากรในกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของวัฒนธรรมเป็นอย่างดี และมีทักษะเฉพาะที่จำเป็นในการบริหารงานวัฒนธรรม
๒. ทูตวัฒนธรรมเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง เช่น นายเงิน ยูเซน ผู้ให้สัมภาษณ์ สามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน และอ่านเขียนภาษาไทยได้ดีด้วย
๓. วาระการดำรงตำแหน่งทูตวัฒนธรรมค่อนข้างยาวนาน และถ้ากระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงการต่างประเทศเห็นสมควร ก็อาจจะขอกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในประเทศที่ตนมีความสนใจได้อีก เช่น นายเงิน ยูเซน ผู้ให้สัมภาษณ์ ประจำการอยู่ในประเทศไทย ๓ สมัย รวม ๑๑ ปี เศษ สมัยแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๑ สมัยที่สองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๐ และสมัยที่สาม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ ถึงปัจจุบัน
๔. ทูตวัฒนธรรมจีนมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ช่วยในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในประเทศไทย ๔ คน ซึ่งล้วนมาจากกระทรวงวัฒนธรรม มีสถานภาพทางการทูต โดยขึ้นตรงกับเอกอัครราชทูต
๕. มีการติดตามความเคลื่อนไหวของประเทศไทย ด้านวัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข และการกระตุ้นฝ่ายราชการของไทยให้สนใจศึกษาเกี่ยวกับประเทศจีน และวัฒนธรรมจีน อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๖. ใช้ฐานอำนาจของสังคมไทยให้เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เช่น การสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศจีนของพรรคชาติพัฒนา การถวายเป็นความรู้เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมจีน แก่พระราชวงศ์ของไทย เป็นต้น

๗. การเผยแพร่วัฒนธรรมจีนผ่านระบบการศึกษาของไทย เช่น ประสานงานให้รัฐบาลจีนสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม-ภาษาจีน ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ญี่ปุ่น

กิจกรรมทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นในประเทศไทย ในระยะเริ่มแรก เน้นการให้ข่าวสารข้อมูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา การให้ทุนการศึกษา และการประสานงานความร่วมมือทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบัน มีการขยายเนื้อหาของงานวัฒนธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง

ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้ภารกิจการทูตวัฒนธรรมของญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่

๑. ให้มีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานเฉพาะทาง และให้ผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่ายมาจากกระทรวงหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ได้แก่

๑.๑ ทูตวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านข่าวสารและการประสานความร่วมมือทางการศึกษา เป็นผู้ที่ถูกคัดเลือกจากบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการ (Monbusho) ให้มาปฏิบัติหน้าที่ในสำนักข่าวสารญี่ปุ่น (Japan Information Center)

๑.๒ ทูตวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานมูลนิธิญี่ปุ่น คือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิญี่ปุ่นซึ่งถูกส่งมาประจำการเพื่อปฏิบัติภารกิจด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมญี่ปุ่นกับประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย

๒. ให้มีเจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่นเพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานช่วยเหลือทูตวัฒนธรรมจำนวนหนึ่ง โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ บางคนยังสามารถใช้ภาษาไทยได้ด้วย ทุกคนมีความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยและวัฒนธรรมไทยค่อนข้างดี ไม่ว่าจะเป็เจ้าหน้าทีของสำนักข่าวสารญี่ปุ่นหรือเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิญี่ปุ่นก็ตาม ทั้งนี้ เพราะเจ้าหน้าที่บางคนเคยเป็นครูอาสาสมัครสอนภาษาญี่ปุ่นใน

ประเทศไทย และบางคนเคยเป็นนักศึกษาในโครงการแลกเปลี่ยนของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาก่อน

๓. จ้างเจ้าหน้าที่ชาวไทยที่มีความรู้ความสามารถสูง ให้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการของทูตวัฒนธรรม ทั้งในสำนักข่าวสารญี่ปุ่น และศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่นของมูลนิธิญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เจ้าหน้าที่ชาวไทยเหล่านี้มีความสามารถทางภาษาอังกฤษในระดับดี บางคนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ดี ทุกคนสามารถรักษาความลับได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์สูง มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น และมีบุคลิกภาพดีมาก การจ้างเจ้าหน้าที่ชาวไทยมีระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน เช่น เจ้าหน้าที่ของสำนักข่าวสารญี่ปุ่นซึ่งผู้วิจัยรู้จักดี ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องมากกว่า ๒๐ ปี

๔. จัดให้มีอุปกรณ์การติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย สามารถติดต่อกับประเทศญี่ปุ่นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และมีการตัดข่าวสารในประเทศไทยที่เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น ส่งไปยังกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นทุกข่าว ทุกวัน

๕. จัดให้มีสถานที่ถาวรสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม ได้แก่ ห้องสมุดญี่ปุ่นศึกษา ซึ่งสามารถให้บริการผู้อ่านหนังสือได้คราวละไม่น้อยกว่า ๕๐ คน และมีบริการอัดสำเนาเอกสาร มีห้องฉายภาพยนตร์ที่จุผู้ชมได้ประมาณ ๑๕๐ คน ฉายภาพยนตร์ญี่ปุ่นให้ชมโดยไม่คิดค่าเข้าชม นอกจากนี้ ยังมีห้องอเนกประสงค์ที่ใช้สำหรับจัดแสดงนิทรรศการศิลปะของศิลปินญี่ปุ่นหรือชาติอื่น ๆ ที่มีผลงานเกี่ยวกับญี่ปุ่นด้วย

๖. จัดให้มีศูนย์ฝึกอบรมการสอนภาษาญี่ปุ่นให้แก่ครู โดยมีชั้นเรียนทดลองการสอนอยู่ด้วย เพื่อการวิจัยและพัฒนา

นิวซีแลนด์

ยุทธศาสตร์การจัดการด้านทูตวัฒนธรรมของนิวซีแลนด์ เช่น

๑. มีเจ้าหน้าที่ชาวไทยเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายการศึกษา ซึ่งเป็นฝ่ายที่ดูแลงานเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม การคัดเลือกบุคคลากรเหล่านี้ พิจารณาจากความสามารถทางภาษาอังกฤษ เคยศึกษาหรือทำงานในนิวซีแลนด์ มีบุคลิกภาพดี และมีความสามารถสูงในการปฏิบัติงานเฉพาะด้านที่รับผิดชอบ เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ในอดีตเคยเป็นบรรณาธิการข่าวของสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕ ระยะเวลาการจ้างเจ้าหน้าที่ชาว

ไทยเหล่านี้ ค่อนข้างยาวนานและต่อเนื่อง เช่น กรณีของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ดำรงตำแหน่งนี้มานานประมาณ ๗ ปี แล้ว

๒. ใช้การแนะนำการศึกษาต่อและการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยทูตวัฒนธรรมจะเป็นฝ่ายจัดการในลักษณะที่เรียกว่า Match-maker ให้ภาคเอกชนมาดำเนินการจัดนิทรรศการ Education Fair หรือแจกเอกสารประชาสัมพันธ์ ให้แก่คนไทยที่สนใจ

ฝรั่งเศส

ที่ปรึกษาทูตวัฒนธรรมฝรั่งเศส ให้ข้อมูลว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) รัฐบาลของฝรั่งเศสได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้น เพื่อทำหน้าที่ปกป้องวัฒนธรรมและศิลปินฝรั่งเศสจากอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบอเมริกัน นอกจากนั้น กระทรวงวัฒนธรรมยังมีภารกิจด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมฝรั่งเศส เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับฝรั่งเศสในนานาประเทศ โดยกฎหมายกำหนดให้รัฐบาลฝรั่งเศสต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ร้อยละ ๑ ให้แก่กระทรวงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังได้รับเงินส่วนแบ่งจากค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ภาชีโรงภาพยนตร์ และภาชีร้อยละ ๑ จากเงินค่าประมูลงานศิลปะ เพื่อใช้จ่ายในการทำนุบำรุงศิลปะและกลุ่มศิลปินของฝรั่งเศส อีกด้วย

ยุทธศาสตร์การจัดการด้านวัฒนธรรมของฝรั่งเศส ในประเทศไทย คือ

๑. สร้างศูนย์วัฒนธรรมฝรั่งเศสขึ้นในประเทศไทย เรียกว่า Alliance France' : ตั้งอยู่ที่ถนนสาทร เป็นเอกเทศจากสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส

๒. มีบุคลากรจากกระทรวงวัฒนธรรม มาปฏิบัติหน้าที่บริหารงานด้านการทูตวัฒนธรรมแต่ละฝ่าย เป็นการเฉพาะ บุคลากรเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูงใช้ภาษาอังกฤษได้ดี ถึงแม้ชาวฝรั่งเศสโดยทั่วไปจะไม่นิยมใช้ภาษาอังกฤษก็ตาม นอกจากนั้น ยังมีที่ปรึกษาทางวัฒนธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาทูตวัฒนธรรมฝ่ายต่าง ๆ อีกระดับหนึ่งด้วย ทำให้งานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของฝรั่งเศสในประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงมาก

๓. มีเจ้าหน้าที่ชาวไทยจำนวนมากในแต่ละฝ่าย บุคคลเหล่านี้มีความสามารถทางภาษาอังกฤษในระดับดี ผู้ที่มีตำแหน่งสูงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ชาวไทยส่วนใหญ่จะมีความรู้ดีในด้านภาษาฝรั่งเศส อีกภาษาหนึ่งด้วย ความสามารถที่เห็นได้ชัดอีกประการ

หนึ่ง คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทย วัฒนธรรมไทย ระบบราชการไทย และการเมืองการปกครองของไทย

๔. จัดกิจกรรมที่ครอบคลุมเนื้อหาทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยเน้นสิ่งที่เป็นจุดเด่นของฝรั่งเศส เช่น ภาษาฝรั่งเศส การออกแบบเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ภาพยนตร์ และดนตรี เป็นต้น

๕. มีอุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัยและมีศักยภาพสูงมาก

๖. มีอาคารสถานที่กว้างขวาง ใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย สะดวกสบาย มีบรรยากาศเป็นกันเอง และต้อนรับผู้สนใจทั่วไป ภายในอาคารมีร้านอาหารฝรั่งเศสให้บริการ ด้วยซึ่งเป็นการเผยแพร่อาหารฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี

๗. มีห้องสมุดสำหรับให้บริการความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศฝรั่งเศส ระบบการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ฯลฯ ภายในศูนย์วัฒนธรรมฝรั่งเศสแห่งนี้

เยอรมัน

เยอรมันมียุทธศาสตร์ในการจัดการเพื่อให้ภารกิจการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศไทย คล้ายกับอังกฤษในบางเรื่อง แต่มียุทธศาสตร์ของตนเองที่ไม่เหมือนกับประเทศอื่นด้วย กล่าวคือ

๑. สนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันเกอเธ่ ซึ่งทำหน้าที่คล้ายบริติชเคาน์ซิล ของอังกฤษ ให้ดำเนินงานด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมทางภาษา โดยมีห้องสมุดสำหรับเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ของเยอรมันตั้งอยู่ด้วย

๒. สนับสนุนมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน ซึ่งสมาคมนักเรียนเก่าเยอรมันในพระบรมราชูปถัมภ์ได้จัดตั้งขึ้น มูลนิธิดังกล่าวมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างไทยกับเยอรมัน ที่เข้มแข็งมาก มีเจ้าหน้าที่ชาวไทยเป็นผู้จัดการมูลนิธิ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ความสามารถด้านภาษาอังกฤษ ความรู้ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับประเทศเยอรมัน บุคลิกภาพที่น่าศรัทธา และมีมนุษยสัมพันธ์สูง

๓. จัดและส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเยอรมัน ในหมู่คนไทย โดยเน้นวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของเยอรมัน เช่น ภาษาเยอรมัน ดนตรี คลาสสิก ความรู้ทางเทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น

๔. เอกอัครราชทูตเยอรมันเป็นประธานกรรมการอำนวยการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน โดยตำแหน่ง และทูตวัฒนธรรม เป็นรองประธานกรรมการอำนวยการมูลนิธิ โดยตำแหน่ง จึงทำให้มีการประสานงานวัฒนธรรมระหว่างสถานเอกอัครราชทูตเยอรมันกับมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน อย่างใกล้ชิด

สวีเดน

ยุทธศาสตร์ทางการทูตวัฒนธรรมของสวีเดนในประเทศไทย คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพตามชายแดนของไทยในด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต การดำเนินงานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา ศิลปะวัฒนธรรม จึงมีน้อย แต่สวีเดนก็มีภาพพจน์ที่ดีในหมู่คนไทย เพราะได้ช่วยให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมไทย และช่วยบรรเทาปัญหาอันจะเกิดจากผู้อพยพลงได้มาก นอกจากนี้ สวีเดนยังมีสถาบันกษัตริย์คล้ายกับประเทศไทย จึงสร้างสัมพันธไมตรีโดยมีพระราชวงศ์ของทั้งสองประเทศเป็นสื่อกลางได้อีกทางหนึ่งด้วย

สหรัฐอเมริกา

ยุทธศาสตร์การจัดการของสหรัฐอเมริกา ด้านการทูตวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในระยะ ๑๕ ปี ที่ผ่านมา โดยเฉพาะเมื่อ ๒ ปีที่แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงมาก เช่น

๑. ไม่แยกงานของสำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) ออกเป็นหน่วยงานอิสระเหมือนสมัยก่อน

๒. สนใจที่จะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในเชิงลึกมากขึ้น เช่น ศิลปะต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย (unique arts) อาหารไทยและวิธีรับประทานอาหารที่สร้างความรู้สึกเป็นหมู่พวกเดียวกัน สถาปัตยกรรมไทย ดนตรีท้องถิ่นของภาคต่าง ๆ และวรรณคดีไทย เป็นต้น

๓. ขอบเขตของการเผยแพร่วัฒนธรรมอเมริกันมีความกว้างขวางมากขึ้น โดยครอบคลุมถึงวิถีประชาธิปไตยแบบอเมริกัน กฎหมายอเมริกัน ธุรกิจแบบอเมริกัน และระบบการศึกษาของอเมริกาด้วย ไม่เน้นเฉพาะด้านภาษา ศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น

๔. ทูตวัฒนธรรม ได้รับการคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยเป็นอย่างดี และมีบุคลิกภาพที่น่าศรัทธาในหมู่คนไทยด้วย ตัวอย่างเช่น นายไมเคิล อาร์. เทิร์นเนอร์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตวัฒนธรรม เป็นลูกครึ่งไทย-อเมริกัน ซึ่งได้รับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกา มีความผูกพันใกล้ชิดกับประเทศไทย รู้จักวัฒนธรรมไทยดีมาก รวมทั้งสามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ด้วย

๕. มีเจ้าหน้าที่ชาวไทยที่ทำหน้าที่ด้านการทูตวัฒนธรรมจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับการคัดเลือกอย่างระมัดระวัง โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถทางภาษา ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง การศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมอเมริกัน เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีความมั่นคงในการทำงานสูง เพราะมีเงินเดือนดี และการจ้างงานที่สามารถต่ออายุได้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน คล้ายกับเจ้าหน้าที่ไทยในสถานทูตญี่ปุ่น

๖. มีอุปกรณ์การสื่อสารที่มีศักยภาพสูง และมีระบบข้อมูลสารสนเทศ ที่มีประสิทธิภาพมาก สามารถรวบรวม เผยแพร่ แลกเปลี่ยน และประสานข้อมูล ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว และมีความเที่ยงตรงมาก

๗. มีองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้มแข็งให้การสนับสนุนงานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษา เช่น มูลนิธิฟูไลไบรท์ เพราะถือว่าการศึกษาคือเครื่องมือที่สำคัญและส่งผลที่ยั่งยืนในระยะยาว

๘. มีงบประมาณในการดำเนินงานมากพอ และรัฐบาลกลาง (Federal Government) เป็นผู้ดูแลงานด้านการต่างประเทศโดยตรง

ออสเตรเลีย

ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้การทูตวัฒนธรรมของออสเตรเลียในประเทศไทย ประสบผลสำเร็จนั้น คล้ายกับยุทธศาสตร์ของนิวซีแลนด์ คือ

๑. จ้างเจ้าหน้าที่ชาวไทยจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความรู้ความสามารถสูง และเคยมีประสบการณ์การศึกษา หรือการใช้ชีวิตอยู่ในออสเตรเลียมาก่อน รับผิดชอบการประสานงานหรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็นหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายการศึกษานานาชาติ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๒. ใช้ธุรกิจการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยให้ฝ่ายการศึกษาของสถานเอกอัครทูตออสเตรเลียเป็นฝ่ายจัดการ เชิญสถาบันการศึกษาทั้งภาค

รัฐและเอกชนมาจัดแสดงนิทรรศการแนะนำสถานศึกษาของออสเตรเลีย เป็นประจำทุกปี โดยใช้สถานที่ตามห้างสรรพสินค้า มหาวิทยาลัย หรือห้องประชุมในโรงแรมที่มีระดับ

๓. ให้ความร่วมมือกับภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของออสเตรเลีย เพื่อเชิญชวนให้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

อังกฤษ

การทูตวัฒนธรรมของอังกฤษ มียุทธศาสตร์ที่แตกต่างไปจากสหรัฐอเมริกา เพราะเน้นบทบาทของบริติชเคาน์ซิล เป็นพิเศษ ในส่วนของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ส่วนการทำหน้าที่ผู้แทนทางการทูตด้านวัฒนธรรมนั้น เป็นบทบาทของทูตวัฒนธรรม ที่สังกัดอยู่กับสถานเอกอัครราชทูต

ผลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง พบว่าอังกฤษใช้ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อให้งานวัฒนธรรมในประเทศไทยประสบผลสำเร็จ ดังนี้

๑. เจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษที่บริหารงานของบริติชเคาน์ซิลในประเทศไทย มีจำนวนค่อนข้างมาก บุคคลเหล่านี้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอังกฤษและวัฒนธรรมของตะวันออกเป็นอย่างดี และกระตือรือร้นที่จะผูกมิตรกับคนไทย เช่น โชม่า เฟทชาติ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษา เป็นสุภาพสตรีเชื้อชาติอินเดีย มีทรรศนะว่าการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอังกฤษ ควรทำในรูปแบบที่จะให้ผลระยะยาว เน้นความเท่าเทียมกัน และทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ

๒. ถึงแม้เจ้าหน้าที่ของบริติชเคาน์ซิลจะไม่มีสถานภาพทางการทูต แต่ภารกิจที่ปฏิบัติก็เป็นการส่งเสริมบทบาทของทูตวัฒนธรรมในสถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่อนข้างมากจากรัฐบาลอังกฤษ

๓. บริติชเคาน์ซิลมีสำนักงานและห้องสมุดที่ให้บริการความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอังกฤษ ภาษา ประวัติศาสตร์ สังคม ศิลปะและวิถีชีวิตแบบอังกฤษอย่างกว้างขวาง และเนื้อหาความรู้ก็ทันสมัยมาก มีระบบสารสนเทศที่สามารถสืบค้นข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ และเปิดบริการให้กับบุคคลทั่วไป ไม่เฉพาะสมาชิกเท่านั้น

๔. มีการจ้างเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยหลายคน ให้ปฏิบัติงานของบริติชเคาน์ซิล และเจ้าหน้าที่เหล่านี้ก็ถูกคัดเลือกโดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ บุคลิกภาพ และทัศนคติที่เหมาะสมกับงานด้านการทูตวัฒนธรรมด้วยเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษ

๕. มีการประสานงานและประสานข้อมูลข่าวสารกันระหว่างบริติชเคาน์ซิลกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนของอังกฤษอย่างใกล้ชิด เพื่อดำเนินงานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในประเทศไทย

อินโดนีเซีย

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และมีสภาพเศรษฐกิจที่ยังไม่มั่นคงเท่าใดนัก ดังนั้นยุทธศาสตร์การจัดการด้านการทูตวัฒนธรรมจึงต่างจากประเทศที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ดังนี้

๑. มีทูตวัฒนธรรมที่รับผิดชอบการดำเนินงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรมในคนเดียวกัน เรียกตำแหน่งว่า Education and Cultural Attache' ขึ้นตรงกับเอกอัครราชทูต

๒. คัดเลือกทูตการศึกษาและวัฒนธรรม โดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถระดับสูงทางการศึกษา และความสนใจทางวัฒนธรรม เช่น นายบูดีโอโน มิสเมล มีตำแหน่งวิชาการเป็นรองศาสตราจารย์ (Professor Junior) ด้านวิศวกรรมไฟฟ้า ซึ่งเคยมีประสบการณ์การสอนในมหาวิทยาลัย จบการศึกษาในระดับปริญญาเอกและมีความสนใจพิเศษด้านการจัดการและด้านวัฒนธรรม (special interest in management and culture) สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีมาก

๓. วาระของการดำรงตำแหน่งทูตการศึกษาและวัฒนธรรม คือ ๔ ปี แต่อาจจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในประเทศเดิมได้อีกมากกว่าหนึ่งวาระ ถ้ากระทรวงการต่างประเทศพิจารณาเห็นสมควร

๔. เนื่องจากมีบุคลากรและงบประมาณจำกัด และมีความไม่แน่นอนของการเมืองในอินโดนีเซีย งานเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่างอินโดนีเซียกับไทย จึงเน้นการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ตลอดจนการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติในกลุ่มชาวอินโดนีเซียที่อยู่ในประเทศไทย นอกจากนั้น

แผนการดำเนินงาน ก็ยึดหยุ่นตามงบประมาณที่ได้รับ และตามนโยบายของรัฐบาล อินโดนีเซีย

สรุป

ยุทธศาสตร์ของประเทศที่เป็นกรณีศึกษา ในการจัดการด้านการทูตวัฒนธรรม ให้บรรลุผลสำเร็จ สรุปได้ดังนี้

๑. ประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ใช้ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นเป็นเอกเทศ ในประเทศที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก เช่น ประเทศไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของเอเชียอาคเนย์ เพื่อให้เห็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งแบบที่จะเกิดผลระยะยาวและระยะสั้น ประเทศเหล่านี้ ได้แก่ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ซึ่งมีระบบงบประมาณที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนงานวัฒนธรรม เช่น มูลนิธิญี่ปุ่น มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน และระบบจัดเก็บภาษีสนับสนุนด้านศิลปะซึ่งเก็บจากโรงภาพยนตร์และการประมูลงานศิลปะในฝรั่งเศส เป็นต้น

๒. ประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีพอที่จะจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมที่เป็นเอกเทศขึ้นในประเทศไทย จะใช้ยุทธศาสตร์อื่น เช่น การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมในมหาวิทยาลัยของรัฐ การสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ผู้นำทางการเมืองหรือพระราชวงศ์ของไทยจัดขึ้น และการร่วมจัดกิจกรรมกับศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๓. ทูตวัฒนธรรมและผู้ช่วยทูตวัฒนธรรมของทุกประเทศ จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเรื่องทั่วไปของประเทศนั้น ๆ เท่ากับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยและวัฒนธรรมไทย มีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ และสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ในระดับดี ทั้งนี้ มักจะคัดเลือกบุคลากรที่สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อทำงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม และใช้บุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษา

๔. เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย (Local Staff) ซึ่งทำหน้าที่ด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูต หรือศูนย์วัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย จะคัดเลือกจากผู้มีความรู้ดี มีบุคลิกภาพดี และมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรมของไทยและของประเทศที่ตนปฏิบัติงานให้ และมักจะได้รับการจ้างงานในระยะยาวเพื่อความต่อเนื่องของงาน

๕. การให้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม มีอยู่ในทุกประเทศที่เป็นกรณีศึกษา แต่มีการสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันสอนภาษาชั้นเป็นการเฉพาะ ได้แก่ ญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สหรัฐอเมริกา

๖. ยุทธศาสตร์การแนะนำการศึกษาต่อและการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม ของเกือบทุกประเทศที่เป็นกรณีศึกษา โดยเฉพาะออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

๗. ยุทธศาสตร์การให้ทุนการศึกษา หรือทุนวิจัย ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และประสงค์จะให้เกิดผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ

๘. การจัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีศักยภาพสูงเพื่อรวบรวม เผยแพร่และแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการดำเนินงานวัฒนธรรมของประเทศที่เป็นกรณีศึกษา เกือบทุกประเทศ

๙. การให้ความช่วยเหลือแก่ชนกลุ่มน้อย เช่น ผู้อพยพแถบชายแดนของประเทศไทย เป็นยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ผลงานการให้ความช่วยเหลือ และการมีวัฒนธรรมอันดีงามของบางประเทศ เช่น สวีเดน

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทย

ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๕ หัวข้อ ได้แก่

๑. ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
๒. รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
๓. กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ
๔. คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทย
๕. โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์

ทั้งนี้ ได้แจกแบบบันทึกการประชุมระดมความคิด ให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ตามเอกสารที่แสดงในภาคผนวก

รายชื่อและตำแหน่งของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่มาร่วมการประชุมระดมความคิด เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ มี ๑๒ ท่าน ดังนี้

๑. ฯพณฯ กษิต ภิรมย์	เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ
๒. ม.ร.ว. จักรภพ จิตรพงศ์	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
๓. ดร. นันทสาร สีสลับ	เลขาธิการกิตติมศักดิ์องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
๔. ศ.คุณหญิงแม่นมาส ขวลิต	ผู้ทรงคุณวุฒิขององค์การ SPAFA
๕. นายวิชัย ชิงชนะ	ผู้แทนอธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
๖. นายธวัชชัย คูภิรมย์	ผู้อำนวยการกองเอเชียใต้ กระทรวงการต่างประเทศ
๗. นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
๘. นางชมณาท รังษิยาภา	ผู้แทนเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (สยช.)

๙. ผศ.ฤทัยรัตน์ รตโนภาส ผู้จัดการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
๑๐. นางบุญศรี พานะจิตต์ ผู้เชี่ยวชาญด้านแผนงานการศาสนา
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
๑๑. นางอรชชาติ สืบสิทธิ์ หัวหน้ากลุ่มความร่วมมือทวิภาคี กองการ
สัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ
๑๒. นางสาววรมน จุลละจาริตต์ นักวิชาการศึกษา กลุ่มงานวิเทศสัมพันธ์
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผลการประชุมระดมความคิด

๑. ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

ผู้ทรงคุณวุฒิได้อภิปรายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง และมีมติที่เป็นเอกฉันท์ว่า การมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ตามความหมายซึ่งผู้วิจัยได้นิยามไว้ นั้น เป็นสิ่งที่จำเป็น "มาก"

เหตุผลที่จำเป็นต้องมีทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ โดยเฉพาะในเมืองหลวงของประเทศสำคัญ ๆ ที่มีสถานเอกอัครราชทูตไทยตั้งอยู่ คือ

(๑) วัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ได้ดีที่สุด

(๒) ชาวต่างประเทศต้องการที่จะรู้จักประเทศไทยในเชิงลึกและกว้างขวางมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างผิวเผินเท่านั้น

(๓) ทูตวัฒนธรรมจะมีภารกิจที่สำคัญมี ๒ ประการ คือ การคัดเลือกวัฒนธรรมไทยที่เป็นสิ่งดีงาม ออกไปแสดงให้ชาวต่างชาติรู้จัก และการปฏิบัติตามพันธกิจที่ตกลงกับต่างประเทศแบบทวิภาคีหรือพหุภาคี ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้ จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเข้าใจลึกซึ้งทั้งด้านวัฒนธรรมและด้านการทูต เป็นผู้บริหารจัดการ ตามกรอบนโยบายและแผนการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และมีงบประมาณสนับสนุนที่พอเพียง

๒. รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่ารูปแบบปัจจุบัน คือ การมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของกรมวิเทศสหการเป็นผู้ดูแลงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ ให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยในต่างประเทศ โดยให้เจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้จัดงานแสดงหรือประสานการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศเป็นครั้งคราว นั้น ยังไม่เหมาะสม เพราะขาดความชัดเจนในบทบาทด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมของแต่ละฝ่าย ขาดการประสานแผนปฏิบัติการ และขาดประสิทธิภาพเนื่องจากงบประมาณถูกจัดสรรไปอย่างกระจัดกระจาย

รูปแบบที่พึงประสงค์ ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คือ รูปแบบศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรม ซึ่งในขั้นแรกนี้ ควรจัดตั้งขึ้นในสถานที่ที่มีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วแต่เดิม โดยเฉพาะในเมืองหลวงของประเทศที่มีสถานเอกอัครราชทูตไทยตั้งอยู่ เช่น ที่มุมหนึ่งของสถานเอกอัครราชทูต ในห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาที่มีการสอนเกี่ยวกับประเทศในเอเชีย ในวัดไทย ในร้านอาหารไทย หรือในอาคารของเอกชนซึ่งมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมไทย เป็นต้น ทั้งนี้ จะช่วยให้ประหยัดงบประมาณ และควรจะดำเนินงานโดยมอบหมายให้ผู้ที่มิใช่ลูกจ้างของหน่วยงานทูตวัฒนธรรมไทย ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรม แบบลักษณะกึ่งอาสาสมัคร และให้ได้รับการยกย่องเป็นทูตวัฒนธรรมอาสาสมัคร ปฏิบัติงานโดยประสานงานกับทูตวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูต และให้ได้รับการสนับสนุนด้านเนื้อหาและกิจกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือจากหน่วยงานอื่น ๆ ผ่านกระทรวงการต่างประเทศ อย่างเป็นระบบ และมีแผนแม่บทที่ชัดเจน

๓. กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ จะต้องหลากหลาย และครอบคลุมมิติของวัฒนธรรมทุกด้าน ทั้งในด้านการศึกษา พุทธศาสนา ดนตรี กีฬา ภาษา วิถีชีวิต อาหาร การแต่งกาย ความเป็นอยู่ ศิลปะ วรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จะต้องมีการคัดเลือกประเภทของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จะเน้นในแต่ละประเทศ เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ ด้วย

๔. คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทย

๔.๑ คุณสมบัติของทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย

๔.๑.๑ มีคุณสมบัติพื้นฐานของข้าราชการ และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี

๔.๑.๒ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย และวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง

๔.๑.๓ มีความสามารถในการใช้ภาษาของประเทศที่ตนไปปฏิบัติงานอยู่ และมีความรู้ความเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น เป็นอย่างดี

๔.๑.๔ มีบุคลิกภาพดี กิริยามารยาทงดงาม และมีมนุษยสัมพันธ์สูง

๔.๑.๕ มีความสามารถสูงในการประสานงาน ทั้งกับภาครัฐและเอกชน

๔.๑.๖ เป็นผู้เสียสละ อุทิศตนให้แก่ส่วนรวม และมีเวลาพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับเจ้าของประเทศเมื่อได้รับเชิญ

๔.๑.๗ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานหรือสังคม

๔.๑.๘ เป็นผู้มิ่วสัยทัศน์กว้างไกล เสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

๔.๒ การได้มา

(๑) สรรหาบุคคลที่จะทำหน้าที่ทูตวัฒนธรรมแบบเปิดกว้าง จากข้าราชการทั้งจากภายใน และภายนอกกระทรวงการต่างประเทศโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถเฉพาะที่จะต้องปฏิบัติ (เช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านการประชาสัมพันธ์ ฯลฯ) และคุณสมบัติทั่วไป ตามข้อ ๔.๑

(๒) คัดเลือกเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยปฏิบัติงานทูตวัฒนธรรมโดยพิจารณาจากคนไทยหรือคนต่างชาติในประเทศนั้น ๆ ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับทูตวัฒนธรรม ในข้อ ๔.๑

๕. โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์

ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ที่จะให้การบริหารงานทูตวัฒนธรรม อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คล้ายกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ให้เปิดกว้างที่จะคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรม จากข้าราชการของหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่าจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศอยู่ด้วย โดยตำแหน่ง เนื่องจากในโครงสร้างปัจจุบัน ยังขาดอธิบดีกรมสารนิเทศ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงด้านการบริหารงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ในต่างประเทศ อยู่ในคณะกรรมการชุดนี้

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของทวดวัฒนธรรมต่างประเทศ ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในประเทศไทย กรณีศึกษา ๑๐ ประเทศ และเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานทวดวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบแผนของงานวิจัย เป็นเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาบทบาทของทวดวัฒนธรรมต่างประเทศ คือ ทวดวัฒนธรรม หรือ ผู้ปฏิบัติงานการทวดวัฒนธรรมต่างประเทศ ซึ่งอยู่ในประเทศไทยระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งสุ่มแบบเจาะจง ประเทศละอย่างน้อย ๑ คน รวม ๑๐ ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย ส่วนกลุ่มตัวอย่างสำหรับการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการแนวทางการดำเนินงานทวดวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมไทย หรือด้านการทูต จำนวน ๑๕ คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง แต่มีผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมประชุม ๑๒ คน

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาททวดวัฒนธรรมต่างประเทศ คือ การเดินทางไปสังเกตบรรยากาศการทำงานและสถานที่ทำงานของทวดวัฒนธรรม และการสัมภาษณ์ทวดวัฒนธรรมหรือผู้แทน ส่วนการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทวดวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ใช้วิธีระดมความคิดแบบ Focus Group Discussion โดยการประชุมแบบโต๊ะกลม

ผลการวิจัย พบว่า

๑. บทบาททวดวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย

๑.๑ ภารกิจหลัก ได้แก่ การเป็นผู้แทนประเทศของตนในงานพิธีการที่เน้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมือโดยใช้ภาษาประจำชาติของตน

เป็นเครื่องมือ การแลกเปลี่ยนศิลปะประจำชาติและท้องถิ่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมของตน โดยใช้ภาษาไทย หรือเจ้าหน้าที่คนไทย หรือภาษาอังกฤษ หรือภาษาของตนเอง โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษา สังคม ศิลปะและวัฒนธรรมของไทย และรายงานกลับไปประเทศของตน การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเพื่อรับทุนการศึกษา ทุนวิจัย ทุนสนับสนุนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ศิลปะและวัฒนธรรม การเสริมความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มคนชาติเดียวกับตน ซึ่งได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย การสนับสนุนกิจกรรมของบุคคล กลุ่ม สมาคม หรือมูลนิธิซึ่งเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของประเทศตนกับประเทศไทย

๑. ๒ ยุทธศาสตร์ของต่างประเทศ ในการจัดการด้านการทูตวัฒนธรรมให้บรรลุผลสำเร็จ

- ประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง และมีเศรษฐกิจดี ใช้ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม ในประเทศที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคต่าง ๆ
- ประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง แต่ฐานะเศรษฐกิจไม่ดี จะใช้ ยุทธศาสตร์อื่น เช่น สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย สนับสนุนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ผู้นำทางการเมืองหรือพระราชวงศ์ของไทยจัดขึ้น
- คัดเลือกทูตวัฒนธรรมและผู้ช่วยทูตวัฒนธรรมจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจดี เกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนและวัฒนธรรมไทย มีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ และสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ดี
- คัดเลือกเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย โดยพิจารณาจากความรู้ บุคลิกภาพ ความเข้าใจด้านการศึกษาและวัฒนธรรมเปรียบเทียบไทยและของประเทศที่ตนปฏิบัติงาน
- วาระการดำรงตำแหน่งของทูตวัฒนธรรม ค่อนข้างยาว และกลับมาอีกได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย มักจะจ้างต่อเนื่อง
- ใช้ภาษาประจำชาติของตน เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม
- ใช้การแนะนำนักศึกษาต่อและการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ
- ใช้การให้ทุนการศึกษา หรือทุนวิจัย เป็นเครื่องมือ
- จัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีศักยภาพสูง
- ให้ความช่วยเหลือแก่ชนกลุ่มน้อย เพื่อประชาสัมพันธ์ประเทศของตน

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

๒.๑ ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ อยู่ในระดับ “มาก” เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ชาวต่างประเทศต้องการที่จะรู้จักประเทศไทยในเชิงลึกและกว้างขวางมากขึ้น และทูตวัฒนธรรมจะเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจสำคัญ ๒ อย่าง คือ การคัดเลือกวัฒนธรรมที่ดึงดูดใจออกไปแสดงให้ชาวต่างชาติรู้จัก และการปฏิบัติตามพันธกิจที่ตกลงกับต่างประเทศแบบทวิภาคีหรือพหุภาคี ซึ่งจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าใจทั้งวัฒนธรรมและการทูตมาดำเนินงาน

๒.๒ รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ คือ รูปแบบศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรม ซึ่งในขั้นแรกนี้ ควรจัดตั้งขึ้นในสถานที่ที่มีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วแต่เดิม โดยเฉพาะในเมืองหลวงของประเทศที่มีสถานเอกอัครราชทูตไทยตั้งอยู่

๒.๓ กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ ต้องหลากหลาย และครอบคลุมมิติของวัฒนธรรมทุกด้าน ทั้งการศึกษา พุทธศาสนา ดนตรี กีฬา ภาษา วิถีชีวิต ฯลฯ โดยคัดเลือกประเภทกิจกรรมที่จะเน้นในแต่ละประเทศ ให้เหมาะสมกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ

๒.๔. คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทย

- คุณสมบัติของทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ คือ คุณสมบัติพื้นฐานของข้าราชการ อายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี รู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง สามารถใช้ภาษาของประเทศที่ตนไปปฏิบัติงานและเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น บุคลิกภาพดี กิริยามารยาทงดงาม มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสานงาน ทั้งกับภาครัฐและเอกชน เสียสละ อุทิศตนให้ส่วนรวม มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับเจ้าของประเทศ ได้รับการยอมรับจากสังคม มีวิสัยทัศน์ แสวงหาความรู้อยู่เสมอ

- การได้มา

- ทูตวัฒนธรรม ได้มาจากการสรรหาแบบเปิดกว้าง จากข้าราชการทั้งภายในและภายนอกกระทรวงการต่างประเทศ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่พึงประสงค์

- เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทูตวัฒนธรรม คัดเลือกจากคนไทยต่างชาติ

ในประเทศนั้น ๆ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม

๒.๕ โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ คือ ให้การบริหารงานทูต วัฒนธรรม อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (หรือกระทรวงวัฒนธรรม) คล้ายกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ให้เปิดกว้างที่จะคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรม จากข้าราชการของหน่วยงานอื่นด้วย และต้องปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศอยู่ด้วย โดยตำแหน่ง

การอภิปราย

๑. เกี่ยวกับบทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ได้ให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ในเรื่องบทบาทของทูตวัฒนธรรม ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางมาก ไม่ใช่เพียงแต่ด้านศิลปะการแสดง ดนตรี และวิจิตรศิลป์ เท่านั้น สะท้อนให้เห็นว่ามีการตีความหมายของ "วัฒนธรรม" ในแนวกว้าง ครอบคลุมทั้งวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง และทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมกันขึ้นเป็นหัวใจของชาติหนึ่ง ๆ ดังนั้น งานของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น และจีน จึงเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจดีในหมู่คนไทย เกี่ยวกับทุก ๆ อย่างที่เป็นจุดเด่นของประเทศชาติของตน ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งได้มีการคัดสรร กลั่นกรองแล้ว และใช้ยุทธวิธีที่มีพลังอำนาจสูงหลากหลายวิธี ในการส่งข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นออกไปสู่กลุ่มคนไทยที่เป็นเป้าหมาย

การคัดสรร กลั่นกรองข้อมูลทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริง และคงทนยั่งยืน แก่ผู้คนในประเทศต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับประเทศไทย เป็นภารกิจเบื้องต้นที่ทูตวัฒนธรรมไทยจะต้องประสานงาน กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนของไทยซึ่งได้ดำเนินงานด้านนี้อยู่แล้ว แต่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ให้เกิดการนำผลงานเหล่านั้นมาสะสม และเก็บรักษาไว้ในแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราช

ทูตไทยในต่างประเทศ ก่อนที่จะดำเนินงาน ในขั้นตอนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมต่อไป

ได้กล่าวแล้วว่า กระบวนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ นั้น มียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่ได้กลั่นกรองแล้ว ด้วยวิธีการที่หลากหลาย วิธีหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ คือ การให้วัฒนธรรมศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษาตั้งแต่ระดับล่างที่สุดจนถึงระดับอุดมศึกษา เนื้อหาของวัฒนธรรมศึกษา ที่ง่ายและน่าสนใจสำหรับผู้เรียนแต่ละวัย แต่ละเพศ แต่ละกลุ่มวัฒนธรรมเดิม จะแตกต่างกันออกไป วิธีการที่มีอิทธิพลต่อการรุกรทางวัฒนธรรม คือ การให้การศึกษาตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างการศึกษากับการบันเทิง เรียกว่า Edutainment เช่น ญี่ปุ่นใช้นิทานที่สอดแทรกวัฒนธรรมญี่ปุ่นในการ์ตูนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ฝรั่งเศสสอดแทรกวิถีคิดและสิ่งต่าง ๆ ที่ชาวฝรั่งเศสภาคภูมิใจลงในภาพยนตร์ที่รัฐสนับสนุนให้เอกชนที่เป็นมืออาชีพผลิตขึ้น อเมริกาสอดแทรกวิถีคิดและวิถีชีวิตแบบอเมริกันไว้ในวรรณคดีร่วมสมัยที่พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ มากมายหลายภาษา รวมทั้งภาษาไทย และในปัจจุบัน ความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ช่วยให้การนำข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ออกสู่กลุ่มเป้าหมายได้ง่าย รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น สถานีวิทยุบีบีซี ของอังกฤษ มีการเผยแพร่ความรู้ สารคดี วรรณคดี ปกิณกะ ดนตรี และบันเทิงคดีที่ผ่านการกลั่นกรองแล้ว ออกสู่ประชาชนชาวไทย และชาวโลก อย่างสม่ำเสมอ โดยใช้สถานีวิทยุของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และของหน่วยงานภาครัฐ เป็นช่องทางของการเผยแพร่ นอกจากนี้ ทุกประเทศจะสร้าง Wet Site ของตนเอง และบรรจุข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ต้องการเผยแพร่ไว้เพื่อให้ผู้สนใจเข้าไปค้นหาได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ที่จุดใดของโลก ข่าวสารในระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยนี้ มิได้มีแต่เพียงภาษาประจำชาติของตนเท่านั้น มักจะแปลเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาที่สำคัญ ๆ ของโลกไว้ด้วย หลายภาษา

ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ เป็นสิ่งที่พิสูจน์ว่า งานของทูตวัฒนธรรมในโลกปัจจุบัน เป็นงานที่จะต้องอาศัยผู้รับผิดชอบเฉพาะทาง ที่มีทั้งความรู้ในแนวกว้างเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเองและของประเทศเจ้าภาพ ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมสากลที่ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมของประเทศเจ้าภาพ ความเป็นผู้เสียสละอุทิศกำลัง

กายและกำลังสมอง เพื่อสร้างสัมพันธภาพ ให้เกิดขึ้นระหว่างชาวไทยกับคนในชาติอื่น ๆ ทั่วโลก

๒. เกี่ยวกับการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้ค้นพบปัญหาสำคัญของการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และยังไม่มีการนำมาศึกษาหาทางแก้ไขกันอย่างจริงจัง คือ ปัญหาการไม่ประสานงานกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งในเชิงแนวคิด นโยบาย และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง เพราะชาติผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศในคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในทำให้เกิดความอ่อนแอหลายประการในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ข้อค้นพบเกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ยังเป็นสิ่งเปรียบเทียบให้เห็นถึงการมองบทบาททูตวัฒนธรรมไทยที่ค่อนข้างแคบ ในสมัยอดีต เพราะมักจะปฏิบัติงานเฉพาะกิจ ตามที่รัฐมอบหมายให้เป็นครั้งคราวไป หรือตามที่ได้รับ การร้องขอความสนับสนุนของบุคคลที่มีชื่อเสียง มีอำนาจ ฯลฯ ไม่ใช่งานที่มุ่งผลระยะยาว เหมือนกับทูตวัฒนธรรมบางประเทศ ที่ได้ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

๓. เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเรื่องทูตวัฒนธรรม

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตจำกัด เนื่องจากข้อจำกัดของเวลา ทำให้สิ่งที่ค้นพบเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้น ที่ยังไม่ได้ให้คำตอบในรายละเอียด ถึงแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทย ในต่างประเทศ ซึ่งจะต้องจำแนกแยกแยะออกเป็นกลุ่มประเทศ ตามสภาพต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ภาษา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ของประเทศเหล่านั้น นอกจากนี้ ยังควรจะต้องมีผลสืบเนื่องไปจนถึงขั้นการทำแผนแม่บทการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ในระยะ ๓-๕ ปี โดยการมีส่วนร่วมกันจัดทำแผนดังกล่าวของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่การผลักดันด้านงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนการดำเนินงานตามแผน ให้เป็นรูปธรรมและพอเพียงสำหรับงานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดปลอดภัย และความมีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการจัดทำ “แผนแม่บทการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการดำเนินงานของทูตวัฒนธรรม ในระยะ ๓ หรือ ๕ ปี โดยร่วมมือกันทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทอย่างจริงจัง แล้วนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับแผนระหว่างดำเนินงาน และในการพิจารณาจัดทำแผนระยะต่อไป

๒. ควรปรับปรุงวิธีการสรรหาทูตวัฒนธรรม และกำหนดคุณสมบัติของทูตวัฒนธรรม ฝ่ายต่าง ๆ ให้ชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้มีการคัดสรรข้าราชการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนด จากภายนอกกระทรวงการต่างประเทศ ให้เข้าสู่ตำแหน่งทูตวัฒนธรรมที่เป็นทางการ มีสถานภาพทางการทูต และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้มีการแข่งขันกันมากขึ้น ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งซึ่งมีความสำคัญอย่างสูง ต่อการสร้าง ความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศในระยะยาว

๓. ควรพัฒนาความรู้ความสามารถทางวัฒนธรรม ให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายวัฒนธรรมสัมพันธ์ของกระทรวงการต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาต่างประเทศของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรืออื่น ๆ ซึ่งดำเนินงานทูตวัฒนธรรมอยู่แล้วในขณะนี้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง และมีทักษะในการบริหารงานวัฒนธรรมเชิงรุกมากขึ้น และประสานงานกับผู้รับผิดชอบฝ่ายอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔. ควรปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีผู้แทนโดยตำแหน่งจากกระทรวงการต่างประเทศ

๕. ควรปรับปรุงระบบห้องสมุดข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรม และระบบเครือข่ายข้อมูลทางวัฒนธรรม ของสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๖. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ โดยจำแนกเป็นกลุ่มประเทศ ตามตัวแปรต่าง ๆ เช่น สภาพเศรษฐกิจ ภาษาศาสนา ภูมิภาคที่ตั้งของประเทศ เป็นต้น

๗. ควรทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยที่มีประสิทธิภาพ เช่น รูปแบบ ศูนย์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ซึ่งมีทิวทัศน์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศที่เป็นทางการ ทำหน้าที่สนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่แบบกึ่งอาสาสมัคร ของทิวทัศน์วัฒนธรรมไทย
กิตติมศักดิ์

บรรณานุกรม

กองประมวลและวิเคราะห์ข่าว กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ภาพลักษณ์ไทย.

กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์. ๒๕๔๐.

กองวิจัยและวางแผน, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรอบและทิศทาง
แผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๓๙). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว. ๒๕๓๔.

กระจก สองใจ (นามแฝง). "วารสารสราญรมย์ ๒๕๓๕". อ้างใน โชคชัย จุลศิริวงศ์ (บรรณา-
ธิการ).

โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โรงเรียนวัดไทยในอเมริกา. กรุงเทพฯ : หน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภท
บุคคลภายนอกในสหรัฐอเมริกา. (อัดสำเนา) ๒๕๓๔.

แผนพับและเอกสารประชาสัมพันธ์จากสถานเอกอัครราชทูต จีน ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส
เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พุทธศักราช
๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๕ ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย :
จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง. ๒๕๓๖.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับมูลนิธิซิเมนต์ไทย. เอกสารประกอบการสัมมนา
สร้างเสริมทักษะครูสอนศิลปวัฒนธรรม. ระบบการบริหาร – จัดการวัฒนธรรม
องค์ประกอบ ระบบ กระบวนการ เป้าหมายและการจัดการ. กรุงเทพฯ :
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๓๙.

สุทธิณี ยาวะประภาษ. ร่างแนวทางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่าง
ประเทศ พุทธศักราช ๒๕๓๐. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย
กับต่างประเทศ. (อัดสำเนา) ๒๕๓๐.

๗๗

Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, Thailand.

Directory of Thai Restaurants. Bangkok : Religious Printing Press. 2000.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศ

1. จีน : Mr. Qin Yusen, Cultural Counsellor
2. ญี่ปุ่น : (1) เลขานุการเอก ประจำสำนักข่าวสารญี่ปุ่น
(2) ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น (มูลนิธิญี่ปุ่น)
3. นิวซีแลนด์ : คุณสุภาวดี บุรินทร์โกษฐ์
หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมธุรกิจและประชาสัมพันธ์
4. ฝรั่งเศส : Mr. Guy de la Chevalerie, Cultural Counsellor
5. เยอรมัน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฤทัยรัตน์ รตโนภาส
ผู้จัดการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
๖. สวีเดน : Mr. Henrik Nelson, เลขานุการโท ประจำสถานเอกอัครราชทูตสวีเดน
๗. สหรัฐอเมริกา : Mr. Michael R. Turner, Assistant Cultural Attache'
๘. ออสเตรเลีย : คุณอาทิตยา เอนกสัมพันธ์
Project Officer, Australian Education International
๙. อังกฤษ : Ms Soma Fezzadi, Assistant Director - Education
๑๐. อินโดนีเซีย : Prof. Jr. Budiono Mismail, Education and Cultural Attache'

ภาคผนวก ๑

กำหนดการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ
การวิจัย เรื่อง บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย
และแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

วันอังคาร ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔

ห้องบรรยาย ๓ ศูนย์ข้อมูลวิจัยและวัฒนธรรม) ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

-
- ๑๐.๐๐ - ๑๐.๑๕ น. ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและวัฒนธรรมกล่าวต้อนรับ
- ๑๐.๑๕ - ๑๐.๓๐ น. นักวิจัยรายงานสรุปผลการวิจัย และนำเสนอ กรอบแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- ๑๐.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอความคิดเห็นโดยการประชุมโต๊ะกลมเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ในประเด็นต่อไปนี้
๑. ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
 ๒. รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
 ๓. กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ
 ๔. คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
 ๕. โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์
- ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. เชิญรับประทานอาหารกลางวัน

ภาคผนวก ๒

แบบบันทึกการประชุมระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิ
เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔

ชื่อ-นามสกุลผู้ทรงคุณวุฒิ :

ตำแหน่ง :

สถานที่ติดต่อ :

โทรศัพท์ : โทรสาร : E-mail :

คำชี้แจง : ประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ต่อไปนี้ เป็นกรอบความคิดอย่างกว้าง ๆ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการศึกษาบทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทยเป็นพื้นฐาน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ ซึ่งในที่นี่ให้ความหมายของวัฒนธรรมในแนวกว้าง โปรดพิจารณาให้ข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่คำตอบที่ดีที่สุดสำหรับแต่ละประเด็น ทั้งนี้ หากมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่น ๆ โปรดให้คำอธิบายและอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นฉันทามติ

ด้วยความของพระองค์คุณอย่างสูง

รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ผู้วิจัย

โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

๑. ความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ เช่น ระดับความจำเป็น (มาก ปานกลาง น้อย) และเหตุผลประกอบ

.....
.....
.....
.....

๒. รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ เช่น รูปแบบที่ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศในสถานเอกอัครราชทูตหรือสถานทูตไทย รูปแบบการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของกระทรวงที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อเอกอัครราชทูตหรืออัครราชทูตไทยในต่างประเทศ รูปแบบการดำเนินงานโดยศูนย์วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศที่มีมูลนิธิให้การสนับสนุน เป็นต้น

.....
.....
.....
.....

๓. กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ เช่น การส่งเสริมการสอนภาษาไทย การส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนา การส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย การให้ทุนเพื่อศึกษาต่อในประเทศ เป็นต้น

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔. คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทย

๔.๑ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้ อายุ เพศ บุคลิกภาพ ประสบการณ์ ฯลฯ

.....

.....

.....

.....

๔.๒ การได้มา เช่น ข้าราชการสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ ข้าราชการสังกัดสำนักงาน ก.พ. ข้าราชการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ข้าราชการสังกัดกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เจ้าหน้าที่ที่จ้างจากประชาชนของประเทศนั้น ๆ เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

๕. โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ เช่น โครงสร้างเดิมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ปรับโครงสร้างใหม่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ๓

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

เพื่อการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทย
 ๓ ส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น.

๑. ๗พงษ์ กษิต ภิรมย์	เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ
๒. ม.ร.ว. จักรวดี จิตรพงศ์	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
๓. ดร.นันทสาร สีสลับ	เลขาธิการกิตติมศักดิ์ องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์
แห่งโลก
๔. ศ. คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต	ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม องค์การ SPAFA
๕. (ผู้แทน) อธิบดีกรมสารนิเทศ	ผู้บริหารการทูตวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ
๖. นายธวัชชัย คูภิรมย์	ผู้อำนวยการกองเอเชียใต้ กระทรวงการต่างประเทศ
๗. นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
๘. (ผู้แทน) เลขาธิการ สยช.	ผู้ทรงคุณวุฒิทางการทูตวัฒนธรรม
๙. ผศ.ฤทัยรัตน์ รตโนภาส	ผู้จัดการมูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
๑๐. นางบุญศรี พานะจิตต์	ผู้เชี่ยวชาญด้านแผนงานการศาสนา
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
๑๑. นางอรชชาติ สืบสิทธิ์	หัวหน้ากลุ่มความร่วมมือทวิภาคี
กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ.
๑๒. นางสาววรมน จุลละจาริตต์	นักวิชาการศึกษา กลุ่มงานวิเทศสัมพันธ์
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
